

USK JA KODU.
Karl Schonherr.

Wanemuise
ARHIIV

Regie.

Wanemuise
näitelawa
+ TARTUS. +

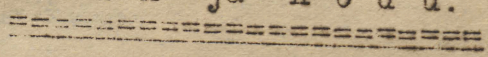
OMA TARWIS

A 910

Wanemuise
näitelawa
* TARTUS. *

KARL SCHÖNHEER

U s k ja K o d u.

Ühe rahwa tragödia.

Wanemuise
ARHIIV

Tõlkinud A. Kitzberg.

Wanemuise näitelawa
Juuni kuul 1921.

Tuba Krottide juures. Wassaküt kätt
seinas aknad ja nurgas müiritud ahi,
ahjupingiga. Ahjukõrgusel väike rüüü ja
selle pääl klaasist kumm. Tagaseinas wõ-
limine uks. Paremat kätt nurgas laud,
pingi ja toolidega; "Kristuse-nurk" pal-
jude pühapiltidega. Eespool uks teise
tuppa. Ohtueelne aeg.

Krotti naine (istub ahjupingil ja ketrab).

Wana=Krott (istub selg päältwaatajate poole,
laua lähedal wanas rataste pääl lükatawas
tugitoolis).

Arst (tema ümber kibedasti tegewuses).

Wana=Krott (arstile). Näed! Mu koht on ju
pinewil nagu trumm!

Arst (noogutab). Usun, wana=Krott! Meetõbi!
Nüüd saad kohe kergitust, toru on juba
sees!

Wana=Krott. Jah, wõta wesi wälja, et jälle
wähe hingata saaks!

Arst. Miriseb jubal! Ara aga ennast liiguta!
(Koputatakse).

Krotti naine. Sisse, kes katoliku usku!

Alamäe (äritatult tuppa). Ohtust, naiseõde!

Krotti naine (teda pahaselt silmitsedes).
Kes katoliku usku, ütlesin ma, ketserid
wõiwad wälja jääda!

Alamäe. Jah! Kes selget puhast jumalasõna
usub on nüüd ketser! Pühitsetud saagu
sinu nimi, aga on ise esimesed, kes teda
teotawad. Jumala nimel jookswad nuusku-
rid, neitsi Maarja nimel ratsutab raud-
rüütel, ajab meid taga nagu hirmunud jä-
neseid. (Agades). Tunahomme on tähtaeg!

Arst (noogutab). Ja, ja, armas! kas katoliku
usku wõi maalt wälja, nii on küsk!

Alamäe (noogutab waluliselt liigutatud au-
paklikult mütsi kergitades). Jah! Meie
armuline isand ja keiser ei taha meid

luterlasi sugugi enam sallida.

Krott naine (kedrates). Wanna ära, siis
woid jääda!

Alamäe. Ei saa! Südametunnistus on waljum
isand kui paawst ja keiser!

Krott naine. Kahju su hingekestest!

Alamäe (läheneb alandlikult paludes Krotti
naisele, Rohutult). Naiseode! Mu wilet-
sus on kahewõtra suur! Minema pean, ja
sinu ode, mu naine ei taha kaasa tulla,
ütleb, ta ei lähe ketseriga!

Arst. Ole rõõmus, et tulehargist lahti saad!

Alles kolme nädala eest loi sul kausi
wastu päaluud puruks! Ma ju paikasid sind!

Alamäe. Tõsi! Armidki alles, ta on ju oelam
kui ahelas peni! (Tuleb lähemale). Aga
näed, kui nüüd maalt wälja minema pead -
Jumal halasta, ja ei saa ometi kühil kaasa
wotta oma põllukest ja oma toakest, mis
oma oli, nii kaua kui tagasi mäletad! Siis
oleks ometi lõpnata troost, kui naine gi-
kaasa tuleks! (Wauksudes). Minupärast
kaks woi kolm kauksi pöewas, kui midagi
ennogi oleks, mis woliwoorsil kodu meele
tuletaks! (Läheneb jälle Krotti naisele).
Utle sina ometi oele minu eest lahke so-
na!

Krott naine (kuiwalt). Ei leia sa teda enam
eest, kui koju lähed. Juba wiis ema ta
ära, nüüd on nad ammu mäkke üles ja läind!

Alamäe. Ah sellest august wilistab? Siis on
küll wiletsust, et Jumal halasta! (Tuldud
lähewest ära).

Arst. Kannata weel wähe, wana=Krott, kohe
oleme walmis!

Wana=Krott. Pole mul ruttu, ega ma surra
unusta!

Arst (ändamisi). Jah... kui kaks usku kisk-
lema hakkawad - on üks hull asi!

Wana=Krott (ändamisi, wanuis mälestusis).
Kuue aastane olin... siis juba nägin neid
kisklewat... (oudsusega) ratta, wolla ja
tulega, täna olen kaheksakümmend kaks...

ja ikka weel kestab kisklemine edasi...
Krott (suur, tugew talumees, särgi wäl, tuleb keskkusest).

Krotti n. Tuliid juba, Kristohw?

Krott. Jah! Ja tublisti wäsind olen! (Jstub, pühib otsaesiselt higi).

Krotti n. Ja põlluga on kuis?

Krott. Hästi! Kui soldatid hobustega puruks ei talla! Ei ole nüüd muud kui alaline aelemine ja moekade tärin.

Arst (ikka wana-Krottiga tegemist tehes).

Raudrüütel laiutab tuld ja werd!

Krotti n. Tunahomme lähewad wiimased, siis on rahu!

Krott (mötetes endamisi). Jah! Siis on wiimane kui luteriusuline maalt wäljas!

Sirts (15-16 aastane tragi poiss, tuleb witsakeste puntraga paremat kätt uksest).
 Ema, kus minu linnuliimi pann?

Krotti n. Ahju otsal.

Sirts (astub ahjupingile, kastab ühe witsa teise järele liimi sisse ja paneb klaaskummi kõrwale riiulile).

Krotti n. Nädal otsa sadas wihma, nüüd läheb kuiwale, mis otradega on?

Krott. Homme hakkame küüni wedama, muidu hakkawad mädanema! Siis kõik põllule,

Sirts, sina ka!

Sirts (ahjupingil seistes, ei lase end eksitada). Mina ei saa, mina lähen homme Gstöttneri Hansuga linnupüügile, see on meil kokku räägitud.

Krotti n. (pahaselt). Põllule lähed, otre kandma!

Sirts. Linde püüdma, seda olen ma Gstöttneri Hansule töötanud.

Krotti n. (karjudes). Põllule lähed!

Sirts (äkilises wihas, haarab riiulilt klaaskummi ja wirutab porandale). Linde püüdma! (Kumm läheb puruks, taaler weereb porandale).

-Arst (naerdes). See on Krottide tõust!

Krotti n. (pahaselt). Mis? Keisritaalri?

Krott (äritatult Sirtsule). Kas see tuli-
pää jälle kord korbub?

Krotti n. Küll ma juba kustutan, nüblikuga!
(Toob "Kristuse=nurgast" ristikuju ta-
gant nübliku).

Sirts (on ahjupingilt maha astunud).

Krott (waigistades). No ja, kui ta sona an-
nud on, peab ta seda ometi ka pidama!

(Sirtsule). Mis sa weel ootad! Anna jal-
gadele teada!

Sirts (jäab seisma). Noh! Löö! Ara on tee-
nitud!

Krotti n. (kes juba ülestõstetud käega Sirt-
sule lähenes, laseb kepi langeda). Kui sa
nonda räägid, ei tee ma sulle midagi!

(Pareb kepi kõrwale, murelikult). Mis
küll sinu saripäaga peab tehtama; üttele!

Sirts (kehitab olgu; siis). Olen kord nii-
sugune! (Mõtetes, nagu häbelikult kesk-
uksest ära).

Krott (olgu kehitades). Krott mis Krott!

Wana=Krott (kõlle ümber arst toimetab). Mo
kõik olime noorelt sihukesed!

Krotti n. Teie, Krottidoga, ela ööd kui päewa
mures, silmapilkugi ei woi julge olla, et
tuli katusest wälja ei loita! (Korjab
porandalt klaasitükka). Muud kui puru
olgu takka! Jsegi oma keisritaalri wi-
rutab wastu maad!

Arst (on lõpetanud). Soo, armas wana=Krott!

(Toukab jalaga porandal olewa anuma
eemale). Oleme niikauge!

Krott. Jsa! Kas nüüd saad kergemine õhku?

Wana=Krott. Jah! Aga kui kauaks!

Arst (olgu kehitades). No ja, muidugi! Wett
kogub jälle! Wanaduse ja weetõbe wastu
pole rohtu!

Wana=Krott (ükskõikselt). Keegi ei jää iga-
ohard weseks! (On püsti tõusnud; seisab arsti

ees, waatab sellele kindlalt silma).

Kuule! Kana see wärk siis weel käib?

Kui see puikleb). Ütle! Tahan, et tean!

Arst. Kuni wesi südame koopasse tõuseb!

Siis loots wana me ei käi (tants) otse linn!
Wana=Krott. Ja millal ta nõikõrgele tõuseb?
Ütle! Pean seda teadma!

Arst. Nii päewa pääle ma seda öelda ei tea.
Annan sulle weel nii... nädalat kaks!

Wana=Krott (noogutab ükskoikselt). Nädalat
kaks! Nojah! (Tõmbab arsti väiksest lähemale; päälekäiwalt tähendusrikkalt).

Kuule! Kui asi wiimase windi pääl, pead
seda mulle nimelt weel üttelema! (Sirutab
käe, pühalikult). Säh! Käsi anna selle
pääl, mul on enne weel midagi teha,
(waatab kindla ja tähendusrikka pilguga
Krotti pääle) midagi tähtsat!

Arst (annab temale tootades käe). Küll ma
juba ütlen! Woid kindel olla!

Wana=Krott (istub ahjupingile; waatab käed
kepile tootades, wana inimese kombel enese
ette).

Arst. Nii siis, wanamees, nüüd lükkan ma aga
su tõwetooli hoopis eemale, muidu mõtled
sa ainult weel suuremist! (Lükkab tooli
paremat kätt läwest välja).

Krott (seisab mottes).

Krotti n. (on klaasikillud üles korjanud ja
ära wiinud, wotab taalri maast üles; waat
tab teda). Taaler on tuhmiks läinud!

(Paneb ta aknalauale). Panen ta siia,
pärast õhtusööki teen ta haljaks! (Waa
tab nagu juhtumisi aknast välja). Ahaa!

Naabri rahwas, Liiwaku pere! Walmistawad
ka juba reisule. (Räägib vaatamise järele
akana all teiste poole). Parajasti
läheb lihunik nende lehmaga minema!

Kristohw - waata!

Krott (kalgilt). Waata, kui tahad! Mul pole
sääl miskit imestada!

Krotti n. (mehe häälest puudutatud, tuleb akna
alt ära). Mis sul on?

Krott (mottes seistes, puigeldes). Midagi!
Inglise (tuleb ohinal keskkusest). Tere
õhtust, kes usus kindlad!

Krotti n. Seda me, Jumalale tänu, olome!

Jngliste (otseteed Krotti juure, tõmbab kukru). Krott, ole hää ja waheta mul see tukat peeneks! (Wiskab raha lauale, arst tuleb teisest toast, Jngliste sellele wastu). Ah! Hää, et sind leiann! (Wiib tema korwale). Kuule! Kas rääkised eila mu eidega, waatasid ja kuulasid järele, mil-lal tai titewoodisse minek tuleb?

Arst. Ega pikalt ei lähe, päewa kaks, kolm, woib aga ka olla, et homme juba ahi lagunema hakkab! (On rääkides omad asjad nahtaskusse korjanud ja läheb kes-kuksest wälja).

Jngliste (pühib erutatult higi). Kuramuso wärk, woib olla, juba homme! (Ruttu Krotti poole). Wahetasid peeneks, Krott? Tee lähtu!

Krott (wahetab). On sul nii rutt?

Jngliste. No kuidas siis ei ole! Kui ma te-male kohe krossi ja tinga pääl raha nina alla ei pane, räägib ta lähemal silmapil-gul jälle teist juttu.

Krott. Kes?

Jngliste. Liiwaku!

Krotti n. (huwitatult). Ah! Sa ostad tema talu? Siis saame naabriteks!

Krott (on wahetanud). Ostad kõik kohad lähedal ja kaugel kokku!

Wana-Krott. Ogija! Kas juba kord küllalt ei hakka saama?

Jngliste (pahaselt). Küllalt! (Siis). Jgale pojale talu, niidade tahan ma.

Krotti n. Mitu poega sul on?

Jngl. Kaheksa!

Krott. Ja mitu talu?

Jngl. Liiwaku oma oleks üheksas.

Krotti n. Siis on juba üks talu ülearu!

Jngl. (pahaselt). Kuidas siis üks ülearu!

(Siis). Üks poeg ju tuleb veel! On juba teel, kas ta's ei kuulnud: ühe, kahe päewa pärast on ta siin! (Räägib enese enam ja enam ärewusesse). Ja seni peab mul ometi tema jaoks talu olema!

[Handwritten notes and scribbles at the bottom of the page, including the name 'K. V. ...']

Krotti n. Parema osta temale lutu, kui ta ilmale tuleb, ei harka ta ometi koha talu pidama.

Ingliste. Oma pinna ja jalgealuse peab ta ometi eest leidma, kui ta tuleb! Minu lapsed ei tohi hulgustena tulla! Nii oli teiste rahksaga, nii olgu ka nüüd, teisiti Ingliste ei tee!

Krott (Inglistele). Tena nägin oma põllult Teie pool suitsu tõusvat!

Ingliste (ükskoikselt). Haudrüütel kõrvetab ja põletab!

Krott. Jutt küib, ta olla kord nungakuube kannud, ja olla rikkast aadelisoost!

Ingliste. Mina toan ainult seda: nüüd raiub ta möögaga ringi, et koigi luterlaste pööd tantsiwad!

Krotti n. Ketserid! Enesti keedetud supp - lisc soogu!

Krott (toreledes). Haine! Mii ei pea sa rüü- kima! Usk on jumala-and!

Krotti n. (terawalt). Mii ütles su wend ka, kui nad ta jälle katoliiklasoks tahtsid tcha!

Krott (waatab mõttes kaugusesse). Peeter! Teia kus ta nüüd wõib olla, pidi juba esimestega maalt lahuma!

Wana-krott (noogutab). Teia poole aasta eest juba! (Wõitab ühe w. lise ühe poole). See lüwe pool ta jalad harki ajas ja hammastega piidast kinni hoidis, kui soldatid teda wiima tulid!

Krotti n. Aga oma wõrusku ei wandunud kra, niisugune!

Ingliste. Krott, wõta tuli äles! Ma loen Liiwakule raha walmis: (Istub lauda ottab tuld, trummeldab sornedega wastu lauda).

Krott (asub tuld süütama).

Peeter-krott (on marasse, tuppa astunud, seisatab jõuetult lüwel).

Krotti n. (pimedas). See on ju keegi wõõras inimene! (Lühemale astudes). Kes sa oled? (Wastust ei tule).

Krott (õnnergu põloma süüdates ja seinä wa-
hele pistes). Kas sa rääkida ei oska?
(Tuba läheb walgeks).

Peeter Krott (seisab weel ikka tummalt läwe
kõrwal. Otsalõpnud, jalad nartsudega
mässitud, sootuks jouetu näljast ja pi-
kast reisust).

Krott (lühemalt waadates). Jnimene? Kuidas
sa wälja näed!

Krotti n. (teda aegapidi ära tundes). See on
ju... Kristohw! Sinu wend!

Wana=Krott (ülestõustes). Mis... Peeter?
(kojale otsa wahtides). Olec sa jälle
siin?

Peeter Krott. Jah, isa! Jälle siin!

Wana=Krott. Siis... wandusid nüüd ära?

Peeter K. (raputab pääd). Ei saa, usk on ju-
malast!

Wana=K. (kõhkunult taganetes). Mis? Salaja
tulid? Selle pääl seisab ränk karistus?

Peeter K. (noogutab). Ei jõudnud wälja kan-
natada woorsill! Põrwal end peites rinda-
sin oosel... kaua... kaua... Nälg ja janu,
jalad all urmsed! Jsa, peida mind! Anna
süüs ja ulualust!

Wana=K. (õgedalt kättega wastu kaitstes, taga-
neb kõhkunult weel enam comale). Kes ta-
gasi tulnud luterlasele süüa annab ja
ulualust, ja ei aja teda minema, saadetak-
se ise maalt wälja! Nii on käski!

Peeter K. (õgades). Jsa, põhu alla peida
mind! Talli woi tare pääle. Kuid koju
tahan ma jääda!

Wana=K. (on nurka taganenud, hoisab pääd kõr-
wade ees. Karjudes hirmu pärast). Pean
mina ka maalt wälja minema? Mina oma
kaheksakümne kahe aastaga? (Ingliste ja
Krotti naise poole). Ingliste minijas!
Te olete tunnistajad. Ei ole mina temale
lätt annud! Ei anna mina temale süüa ega
ulualust! Olen ta ära touganud nagu lü-
tud on!

Peeter K. Jaa jumalaga - isa! (Wälisest uksest ära).

Krott (porutatult). Wali oled Peetri wastu, isa!

Wana-K. (nuuksudes). Jumal olgu mu tunnista- ja! Koike armastust tahaksin temale ülos näidata, ma ei ole halastamata! Kisk on halastamata! (Meelcheitlikult). Olen mina ta annud? (Paremat kätt ära).

Ingliste (istub laua ääres, loeb rahasid riita ja paneb nad rullii).

(Wälisuksest tulwad Liiwaku naesoga).

Krott n. (tulijaid nähos, pahaselt endami- si). Mis külaliste pidu see siis tõna on? Jälle kars luterlast! (Seisab tusa- selt oemal).

Krott. Liiwaku naabrid! Tere Jumala nimel!

Liiwaku. Tere jah! (Annab Krottille ahela).

Sinu lehmaloog; tõin ära, ole tänatud laenamast! Pole mul teda enam waja.

Krott (wõtab ahela, kaastundlikult). Siis reisiwalmis juba?

Liiwaku (waatab oma naisele otsa). Nii rutt meil sellega weel ei oleks, mis, eit?

Liiwaku n. (temal on ühes käes kestel, mille üle kirju rätik seotud, teises kaenlas on tal paar potilille). Kui minck, siis minck!

Liiwaku (püüab kõwa olla). Ja jah! Merine tähtpäew, see kosknädal! Praegu wiis li- hunik lõhma ära - ja, ja, oli nää lehm, kümme mootu piima andis päewas ja kaks- teistkümmend ka, mis, eit? Ja ial ei ol- nud lüpsmisel pahur, nüüd paela otsas - wist hull kaksikümmend korda pooras pü- meie poole tagasi... ja inises... mis, eit?

Liiwaku n. (Krotti naisele kestle pääle näi- dates). Perenaine! Wotke mu kaks kana omale! (Warjab oma sisenist liigutust).

Krott n. (endamis). Wärsu kanu hakkab mina oma oue pääle wõtma! (Wäljult). Pole mul kanu waja!

Liiwaku n. Munojad kanad...perenaine, ma

ütlen! Künlapäewal hakkawad ja munowad talwe läbi, ühtki muna ei kaota ära, kõik pesasse, kus koht!

Krotti n. Ei osta mina kanu!

Liiwaku n. Ei müükski ka ühugi hinna eest, kingin, teie juures oleks neil hää, seda on nad ära teeninud.

Krotti n. (tusaselt). Ei taha kingitud kanu!

Krott (torelewa pilguga naise poole wõtab kestli. Surub Liiwaku naise kätt). Aitäh, pereinaine! Küll nende eest hoolitsetakse!

Krotti n. (pahaselt naerdes). Ah siis nüüd hakkad kanade=kristohwiks?

Liiwaku n. (pakub kaht lilli Krotti hooltele).

Wuksid siin ja rosmariin, wõtke ka, naaber! Olen nendega waewa näinud nagu wäikeste lastega, wuks oleks peaaegu talwel ära külmanud, ja rosmariin kippus kõwetraks kasvama, üks olnud ka roomu, kui neist siiski asja sai! Aga käisa wõtta neid ei saa, peab ikkagi ära kinkima!

Krott (liigutatud) wõtab lilled, paneb akna pääle, siis). Kuhu siis nüüd reis läheb?

Liiwaku n. (kindlalt). Me lähme, kuhu taewane isa tahab!

Liiwaku (libedalt). Küll rüütel soldatitoga näitab meile teed!

Liiwaku n. (kindlalt). Ta tehku minuga mis ta tahab! Omast piiblist ma ei lahtu!

Ingliste (on rahalugemisega lõpul ja rullid ritta seadinud). Soo! (Siis). Tule nüüd, Liiw! Kaha on süäl, tinga ja krossi päält, kuidas kokkurüügitud sai! Loe üle ja pane ära!

Liiwaku (pea waenuliult tõrjudes, ei liigu paigalt). Aega küllalt! T na alles esmaspäew!

Ingliste (pahaselt). Tunahomne minck, ja siis ütleb tema weel: aega küllalt!

Liiwaku n. (mehole pääle käies). Aja asi ritta! - Sedawiisi ta lükkab juba kuus nädalat asja edasi, ühest päewast teisele!

Liiwaku (naisele). Kui kaua puiklesid sina oma kanadega? Minu põllud on ometi enam, kui sinu lilled ja kanad! (Põldu kiites). Kaks külimitu külsin ja nelikümmend sain, kunagi ei ikaldanud...

Ingliste (pahaselt). Ja iga kevadel uhtus vihm mulla mäelt alla, siis oli jälle sul tegemist küllalt, teda sinna tagasi üles kanda.

Liiwaku. Jah õige küll, aga siis ka põlluke kandis jälle! Tead, ingliste! (inestele-
des). Kaks triigitud wakka külsin ja nelikümmend kuhjaga sain...

Ingliste (sunnib raha päle). Ja nüüd kannab põlluke taalrid, loe üle ja pista tasku.

Liiwaku (tõrkudes). Homme ka põev! Täna alles esmaspäev!

Liiwaku n. Homme on muud teha: Asjad pakki-
da, kingad uuesti naelutada... pass võtta..

Liiwaku (kibedalt). Tead, naaber, pass peab ka veel olema; maalt ajavad välja, aga luba palu ka veel, kui minema pead! (Jkka enam ja enam valuliselt). Nagu enese tahtmise järele läheks... nagu ei tühakski enam olla oma kohakese pääl kodus...

Liiwaku n. Ara röögi polju, vaid pea oma usku ja mine!

Liiwaku. Jah, eks piibel ole waeste inimeste hinge troost, oleme me alati ütelnud, kui kodus oma jahukõrvi juures istusime; koe-
rawäsinud ja küürus raskest toost, siis võtsime piibli ja kinnitasime ennast parema elu lootusega teises maailmas, otsisime troosti puhtast jumalast ja ewangeliumist! (Kibedusega). Müüd on ta kes: see troost!

Ingliste (tuncib Liiwakut laua juure raha võtma). Troost siin, troost seal, loe järele ja võta raha vastu!

Liiwaku (wabastab end ägedalt, ei vaatagi raha pääle). Rahule jätta! Täna on alles esmaspäev! Täna tahan ma veel oma katuse all magada, viimast korda ise peremes,

enese pinna pääl! (Lühob lühest wälja).
Ingliste (erutatult). Meetud puupääl. Seni-
tab seni, wenitab, kui ongi laps enne säll!
Liiwaku n. (Inglistele). Kui kaup homme põewa
loodeni kindel ei ole, teen mina ta kind-
laks!

Ingliste. Sinu pääl ma loodangi! (Paneb
raha rullid tasku, endamisi). Wõib juba
homme olla et poiss tuleb, (ägedalt) ja
siis poowad tal maad ja majad olema, ei
tohi keegi minu laps hulgusena tulla!
(wälistest uksest ära).

Krott n. (tahtmata liigutatult). Utle ometi,
porenaine, niipalju kannatanist ja ohtu -
wäärusu eest!

Liiwaku n. (pikkamisi). Porenanne! Igäüks
oma südametunnistuse järele! Küll siis
kell oieta küib! (Ka ära).

Krott (astub mõtetes akna alla ja waatab
temale järele).

Krott n. Müüd kihutan ma need luterlised
kanad minema, muidu hakkawad minu omad
weel koorutama! (Wotab kostle, keskuksast
ära).

Krott (raskeste rusutult, endamisi). Igäüks
oma südametunnistuse järele!... (Et ta
enese üksi näeb, seisab ta ühe silmapilgu
kuulatades, paneb siis wälise ukse riiwi
ja tombab akna eesriided hoolega kokku.
Tostab poranda laua ülcs ja wetab selle
alt koopast waskiste nukkadega piibli
wälja. Istub põewa pիրru alla, loob koh-
metanud kättega piibli lahti ja hakkab
lugema). Hobe, mida seitse korda tules
proowitud, tunnistatakse puhtaks, nõnda
peab ka jumalasona risti ja kannatusega
proowitama: seega tuntakse tema jõud ja
tema walgus paistab heledaste maale!
(Pentab, ohkab raskelt).

Wana-Krott (ilmub kepi najal teisest toast.
Et ennast Krottiga taas üksi näeb, aralt
wälise läwe poole näidates). Kas riiw on
ees? (Et Krott temale peaga jaatab, tuleb

vaewaga lähemale ja istub Krott kõrwale).
Krott (loeb). Tema ei tee meile mitte meie
 pattu mooda ja ei tasu mitte meie mitte
 kõik meie ülekohut mooda. Sest nii kõrgo
 kui taewas on üle maa, nonda wotab tema
 heldus wõimust nende üle, kes (peatab)...
 teda tunnistawad ja tema... poole hoiawad.
 (Ikka enam rõhutult). Kuid silmakirja
 teenrid ja wagatsojad ei kannata proowi
 wälja ja langewad maha nagu ussitanud
 wili. (Rõhutud meelega waheaeg). Kui
 kaua olete lonkamas kuhos mõttes? (Rõhu-
 tult, peatades). Sest need, kes pole külmad
 ega soojad, need tahan ma wälja sülitada,
 ütleb Jssand Jumal! (Arewuses, pilku wa-
 na-Krotti püüle heites). Jajah, isa! Jumal
 ei taha ka neid, kes mantlit kahel õlal
 kannawad.

Wana-Krott (pühib hoigades oma otsaesiselt
 hirmuhigi). Kristohw! Loe edasi! Loe lu-
 ni seni, aus troost tuleb! Troost...

Krott (loeb). "Sest tõeste ütlen mina teile:
 igaüks, kes mind tunnistab inimeste ees;
 seda tahan ka mina tunnistada oma taewase
 isa ees. Aga kes mind ära salgab inimeste
 ees, teda tahan ka mina..." (lukkab raamatu
 eemale, hirmunult). Jsa! Ei tule troosti!
 Tunnista, tunnista, nii seisab leheküljelt
 leheküljeni, läbi kogu raamatu! - Jsa,
 meie oleme puhta ewangeliumi siin sees
 (näitab rinna püüle) õigeks tunnistanud
 ja - ja ei julge ta cest wälja astuda!

Wana-Krott (pühib ägades hirmuhigi otsaesis-
 selt). Aega anna, mina juba julgen, see
 kõik tuleb!

Krott. Koik teised ümberringi ei lase en-
 nast eksitada, kannatawad ja kannawad
 oma risti: Peeter, Liwaku=omad, Alamke
 kälimees - kõik teewad, nagu süda neid
 tegema ajab, ainult meie maks, et meid
 kojast ja majast ja maalt wälja ei ae-
 taks, meie üksi teeme oma südametunnis-
 tuse wastu! Ja ei ole ometi enam rahu,

isa, kui see süül sees (näitab rinna päle) oma õigust ei ole saanud!

Wana-Krott... kui mul wesi südamekoopani tõuseb, ta lubas mulle seda nimelt weel öelda! Siis... kui mul wiimane tunnike käes, kui ma tean, nüüd nad mind enam elusalt maalt wälja ei saa - siis tahan mina ka teha, naga süda mind tegema ajab! Küll ma siis ka ütlen, mis weega ma keedetud olen, näkku karjun ma neile: "Olen ka üks neist, ka ewangeliumi usku kristlane!"

Krott. Jah, karju, kui sa aga siis weel karjuda saad. (Rahutumalt, etteheitwalt). Kui ja siis, siis ja kui! Liiwaku pere-naene ütleb: ära räägi palju, waid pea oma usku ja mine!

Wana-Kr. (pahaselt). Teil hää rääkida! Kõigil teil alles iuku sees! Kuidagi ikka wõite wõõrsil pesida! Aga mina - surmawikat silma ees - juba esimesele surnuaiale üle piiri wõin ma maha hoita.

(Metsikus walus). Wõõral maal, wõhiwõõraste keskele! Ja kui ma siis wiimsele päewal üles tõusen, kuis ma süül seisän: mina ei tunne kedagi, mind ei tunne keegi, kõik wahiwad mulle otsa ja küsivad: kust siis see siia on saanud? Mis tuisk selle siia on toonud? Kas siis sellel kodu ja kodumaad ei ole olnudki? (Häbi ja waluga seda mõtet eemale tõrjudes).

Siis mine häbi pärast kas woi mulla alla tagasi! (Wägewalt). Ei! Siia tahan ma jääda! Siin tahan ma puhata! Kus Krottide kodu! Kus kõik Krottid puhkawad: isa ja isa isa, mees mehe kõrwal, lüüis kuni wiissada aastat tagasi!

Krott (lööb piibli ägedalt kinni ja põrutab rusikaga raamatu keane pihta. Hingehädas walulikult). Häda neile talupoja inimestele, et me ilma usuta elada ei oska, meie kõwad pääd ei suuda enestile midagi mõtelda ega seletada; otsekui udus kobame

ümber ja ei leia teed... (Laseb meeleheitel pöördumiseks lauale langeda.)

(Waheaeg)

(Lähenevat kapijade plaginat kuulub)

Krott (tostab kuulatades pöördumiseks). Rüütel!

Wana-Kr. Naabrite asi!

Krott (kuulutamise järele üles karates). Ei!

Meie juures peatawad! - Jsa! Kuttu taha-tuppa! Ara sina end näita!

Wana-K. (minnes). Mõõga ja piigiga walitsewad meie hingede üle...! (Teise tuppa ära).

Krott (peidab kähku piibli põranda alla ja sõltub jalaga lahtise laua kinni).

(Age koputamine ja raputamine välisuksel)

Krott. Maru ilm on ukse ees! (Awab riiwi).

Rüütel (tormab tuppa, mille ta enesega taga lahti jätab, nagu täis arme ja haavu, au-

rab higist ja verest). Märtrite kümne kannatust! Lukkus uste ja viiwide taga?

Krott (kohendab oma särki kallal). Kui ma

ona riideid vahetan! Peavad siis ukseid, aknad pärani olema? (Lükkab rahuliste eesriided aknatel kõrwale).

(Krotti naine ja vähe hiljem Sirts on kokkunult lahtisele lõwale ilmunud).

Rüütel. Siia oma luteruse-piibel! Koer!

Krott (waatab toas ringi rahulikult). Kas herra rüütliil on koer kaasas?

Rüütel. Küll ma teid puretan ja ajan koertega! Oma piibel anna välja! (Tahab mõõka tõmmata).

Wõi weristeks räbalateks raiin su!

Krotti n. (ette astudes). Pole meil niisugust piiblit, hra rüütel!

Rüütel (tõmbab nimelirja põuest, waatab järele). Meljas maja!

Krotti n. Olete kolmandas!

Rüütel (nimelirjast). Liiwaku!

Krott. Olen Kristohwer Krott!

Rüütel (on silmad toas ringi kätia lasknud, on pühapilt Kristuse-nurgas näinud).

(rahulikult). Ja. Mäen nüüd silmaga olen katoliiklase majas. Luterlased ei

salli püha=pilte! (Longeb nagu äkilises rammetuses pingile). Soom wett!

Krott n. Peate saama! (Weekruusiga õue).

Rüütel. (Wäsinult ja rammetult istudes jääwad tema silmad pühapildile peatama).

Jseäranis sulle ei taha see pesakond miskit au anda, jumelasünnitaja püh neitsi armu=ema!

Krott (rüütli silmitsetes). Olete üleni, üleni punasid pritsmeid täis!

Rüütel (waatab silmsilguga mood. keha alla ja wärin jookseb temast üle). Usun. Ei ole enam kolm eed päewa rauast ja saabas- test wilja saanud. alatsa aelenud we- res...raiund ja listnud!

Krott n. (tuleb pakub rüütlile juua).

Rüütel (joob ahnelt, siis karastatult ist- melt üles, kisub akna lahti, kunnardab wilja, hüüab). Rudsui, soldatid! Üle tee neljas maja! Kuuskige kui hagijad! Köö- gis, keldrid, korstnas, põranda all! Wõt=ta! (Aknalt tagasi. Pühiselle juures käik- sega aknalaualt taalri maha. Arvates et raha tema taskust luktunud). Kurat! On ma kalitsas auk, mul weerewad taalvid taskust! (Tahab taalrit maast üles wõt- ta).

Sirts (kes senini lahtisel läwel seisnud, kargab kui wälk lähemale, saab enne rüüt- lit taalri üles wõtta). See alles oleks sulle, rotihabe minu keisritaaler! (Põ- goneb isa juure).

Rüütel (naardes). Oi sina metskass!

Krott (hüüab poisi juukstes kribides). On üks wallatu wäruke herra rüütel!

Rüütel. Siia anna warblane!

Sirts (isa selja tagant). Ei!

Krott (poissi rüütli ees wabandades). Peate teadma, poisi taalriga on midagi isöära- list: katsutas siit kord tuhatnelja wäga peenike jahimeeste salk mooda, üks neist see kõigepeenem, kinnliga teiste eel! See sääl - (Sirtsu pääle niidates)

— kolm kammalt kõrge, seisab risti tee
pääle ees ja ei poika! Terwe jahisalk
pidi peatama!

Küütel (naerdes). Sihuke kass!

Krott (Sirtsu pääd kribides). Würwuke ikka
on herra rüütel!

Krott n. (jutustab edasi). "Miks sa teed ei
anna?" küsib isandatest üks, see kõigeto-

redam. "Tahan kah ratsa sõita! Tule maha,
lase mind kimpli selga!" wastab poiss.

Ja herra astub tõesti sadulast, tõstab
poisi hobuse selga, laseb teda sõita, kin-

gib temale weel koguni selle taalri sääl,
ja küsib poisilt, mis ta nimi! (Sirtsu

pääle näidates). See selle pääle: "Jä-

üks teab, et minu nimi on Sirts, aga mis
on sinu nimi?" Siis aga naersid herrad

ja tükk aega kuulsime neid edasisõites
weel naerma, eks ole, Kristohw?

Küütel (naerdes, silmitseb poissi, lahkel).

Pagana kass!

Krott n. (pikkamisi, aukartlikkusega). Ja
teate, kes see kimliga isand oli? Me sai-

me seda alles pärast teada.

Küütel. Koh, kes?

Krott n. (otsib aukartliku wärinaga asjata
parajat sona, Krottile). Utle sina!

Krott (kergitab aukartuses mütsi). Meie
koige armulisem keiser ja isand!

Küütel (naerab häätujuliselt).

Krott (mitte uhkusetä). Jah! Selle saripüü
pärast on koguni keiser sadulast astunud!

Küütel (Sirtsule). Lutadi poiss oled! Woid
ka minu mustaga ratsutada, seisab õues

läwe ees!

Sirts. Ei tahagi!

Küütel. Miks?

Sirts. Sa pole keiser! (keskusest ära).

Küütel. Wihemaga keisrist ta ei lepi,
(Krottile). Mitu teil neid seda tõugu on?

Krott n. Koiges see üks!

Krott (uhkel). Tema see on, kes kord Krot-
tide sügu peab edasi soetama!

Küütel. Pole halb tõug! (Naabrusest kuulukse
kara, rüütel tõttab aknale). Hoolaa! Minu
nurdapenid tostavad häält. (Kahku õue
ära).

Krott n. (tõttab aknale, wahib wälja).

Krott (seisab mõtetes korwal, sisemiselt äri-
tatud).

Krott n. (akki akna alt tuppa tagasi rääki-

des). Kristohw! Liiwaku perenaene! Sää!

on päris soda! Kristohw! Küütel tahab
tal piiblit käest kiskuda, ta ei anna!

Kristohw, waata!

Krott (wihaseilt). Waata sina! Mina ei suuda
nõha, kuis haid inimesi materdakse!

Krott n. (mehe häälekõlast puudutatud, akna
alt ära). Mis sul on?

Krott. Hädagi!

(Wäike wahcag).

Liiwaku naine (tornab surnukahwatanult tuppa.

Rohub kahe käega kramplikult piiblit was-
tu oma rinnahaawa).

Krott (soda nõhes, kohkunult). Perenaene!
Säält tilgub ju werd!

Liiwaku n. Woola, weri! Oma piiblit ma ei jä-
ta! (Langeb hoiab, kramplikult piiblit).

Liiwaku (tornab sissel, küütel sortas moo-
gaga. (Käese juure põlwili).

Liiwaku n. (lustuwate silmadega). Küütel, sor-
la, weel! Oma piiblit ma ei jäta! (Lanab
liikumata).

Liiwaku (põlwili). Naine! (Koputab teda).
Sured?

Liiwaku n. (ajab weel silmapilguks ühe käe
päile toetades, poolleidi üles, teine käsi
surub piiblit vastu rinda). Ära räägi
palju...waid...pea oma usu... (Langeb ta-
gasi, on surnud).

Liiwaku. Walmis! (Libewelulilult). Sää! ta
nüüd on - see piibli troost! (Jstub tui-
malt rotsakil pingile onutame).

Küütel (tornab palja wõõra tuppa).

Krott. Kristo nook tuppe! See - on oma jao
saanud!

Krott n. (rüütlile porandale näidates).

Säl... herra rüütel; weri!

Rüütel (wahib ühe silmapilgu wereloigu püä-
le porandal ja pistab pikkamisi motetes
mooga tuppe. Akki, nühib jalaga word laia-
li. Krott naisele). Naine! Kraabi porand
puhtaks. Ketseri weri on kuradi wärtis.
sellest kaswawad kuus uut wälja! (Rattu
surnu juure, katsub piiblit tarretanud
sormede wahelt lahti kiskuda). Piibel
anna siia! Noid! Kuradist=imbunu! Ei saa-
gi ta küüsi lahti!

Krott (kelle tundaused wägewalt tootawad).

Eks, rüütel? Moie talurahwal on käed mis
peawad! (Akki, nagu oleks ta mingi kindla
otsusele jõudnud, rüütli poole). Laske mi-
ng katsun, wahest jaksan mina! (Surnu ees
põlwitades, sisemiselt leegitsedes, katsub
sormi awada). Perenaine, lase lahti, kuule!
(Näeb asjata waewa). Jssand Jumal,
naine, on sul äga jõud! (Sisemisest erutu-
sest wärisedes, surnuga nagu torges lapse-
ga rääkides). Kuule nüüd, perenaine, kuule!
(Ikka pälelõikawamalt ja wägewamalt, oma
sisemiselt otsuselt sonu laenates). Lase
oma piibel lahti, minu juures on ta häis
käes... (On piibli surnu käte wahelt
lahti wäänanud, tõuseb üles).

Wana-Krott (on kepi najal lahtisele uksele
paremat kätt ilmunud).

Krott (sisemisest tulest põledes). Weri on
hää wärtis, herra rüütel! Weril annab jõu-
du! Lemast kaswawad kuus uut järele. (Pa-
reb weroga määrinud piibli lauale ja
wandesormed selle päle, wägewalt). Oma
südametunnistust rahuldades... Jumala ja
inimeste ees tunniston ka mina end awali-
kult ja salgamata, muutmata Augsburgi usu-
tunnistuse poole...

Krott n. (karjätades). Kristohw!

Krott... puhta ewangeliumi ja wõltsimata
Jumalasona poole, ja tahan sellesse jää-
da, nii toeste, kui Jumal mind aidaku!

(Wabastatult hinge tagasi tõmmates). Soo!

Nüüd on see oeldud!

Rüütel. Haa! Kas ketserikurat veel ühe sarwe
- ja walja pingutab? Mina loon tal selle pääst!

Krott. (astub rüütli poole). Siin ma olen!

Tee minuga, kuidas arwad!

Rüütel. Häwitan teid kõiki! Sinu ja su tõu!

Wana=K. (on surnud Liiwaku porenaiast silma-

- wõnud, astub lähemale, surnu ees seisest,

- ees wanades mälestustes, wärinaga). Kuus aas-

- tatat olin wana, kui juba nägin kahte usku

- kisklowat...

Rüütel. (rautab wana=Krotti). Sina! lauk!

Oled sa ka üks neist?

Wana=K. (toibudes, langeb kohkudes kõssi).

Mina? Mis teile meele tuleb? Minu usk on

juba õige, horra rüütel ratsanik!

Rüütel. (wõtab tema pää kätte wahelo, wahib

- temale kindlaste silma). Su waade on nii

- rebane moodi salalik...

Wana=K. (taganeb kambri läwe poole hirmunult).

Horra ohwitsar, mina olen õige, olen juba

õige!

Rüütel. (Krottile?). Ulehomme lähed! Kihutan

- su kui kärnase koera, kodukoldelt ja

- maalt!

Krott n. (nuuksudes). Ch kirjeldamata wilet-

- tust! (Agedalt Krotti poole). Ja sina

- oled süüdi! (Langeb kokku).

Krott. Waine! Ma teen kuis ma pean: wesi ei

- woola wastu näge üles!

Rüütel. (Krottile). Sa roomad veel ristile:

- saame sinugi tükaks! Homme loetakse ette

- uus käsk ja otsus!

Krott. Missugune jälle?

Rüütel. Kristohwer Krott. Sulle laon ma

- ma veel turjale, kuni sa paendud! (Wälisuk-

- sest ära)

Krott. Mul on lai turi, ja mu Jumal aitab

- mind kanda.

Krottide talu päikeses paistuses: paha-
mat kätt ees wana kirss, pingiga ümberrin-
gi. Edasi pahemat kätt wiltu, elumaja, ki-
wist astmed kesisipuudega wiivad üles wäik-
sela rõdule, mille taga maja uks. Paremat
kätt korwalised hooned. Ees keşkel suur-
lai, kiwist raiutud kaewuküna, kõrge kaewu-
sambaga, mille seest raudtoru kaudu weeso-
ru woolab. Samba pää sees oos, selgesti
nähtawa pühapildiga (Maarja lapsega), pu-
nases klaasis põlewa õlilambikesega sel-
le ees. Pahemat ja paremat kätt tuleb
tee õue. Kolmas tee wiib üle talust möö-
da woolawa jõe silla maanteele wälja, mis
tagapool kaugusesse kaob.

Kingsopp (istub maja ees, tallutab kingi,
kuulatab). muud kui kapjade plagin. Raud-
rüütel laiutab tuld ja werd! (Eemal kau-
gemal kuulub lühikest aega kestwat trum-
miporinat. Kingsopp kuulatab).

Kohtukirjutaja (nähtasi rihmaga kaolas tu-
leb paremat kätt ouewäravast). Ses majas
olla silsest saadik uus wangitapimees
juure kaswanud!

Kings. Kirjutaja, mis trummi sääl jälle loo-
di?

Kiri. Uut käsku loetakse otte, majast meija!
(Seadib enese kaewu juure istuma ja kir-
jutama, pakib taskust paberisi ja nime-
kirju laia kaewunööri pääle wälja ja
anisule ja tindi). Kingsopp, tallutad sa
Krottile reisukingi?

Kings. (pahesolt). Jah, luterliste taldade
kellal kopsi woi küüned koweraks! (Kuni
kirjutaja end aseldab). On klaporjahi
saak suur?

Kiri. (nimikirjast waadates). Kakssada ja
kaksteist lähewad homme minema; nüüd tu-
leb weel Krott juure. (kirjutab) on

Wanemuise
näitleja
TARTU

neid kolmteist. Oijah, õnnetu arw, see lu-
gu ei lopp hästi!

Krotti n. (tuleb majast, kingad käes, nutune
ja murelik, kingsepale). Nuki pääle pane
uus nahk ja külje pääle paik!

Kingsepp (waatab kingi). Nuki pääle uus
nahk ja külje pääle paik! (Wiskab kingad
toiste juure, köpsib edasi).

Kirjutaja (kirjutades). Peronaine, kui wana
krõstohw on? (Et peronaine temale küsi-
walt otsa waatab). Keisupassi pääle on
waja märkida.

Krotti n. (wäga rõhutult). Neljatkümmend
kolmandat käib.

Kiri. (kirjutades). Hm! Kõigeparemates aas-
tates!

Sirts (tuleb pahemalt poolt, hobuseraud
käes).

Krotti n. Kust sina tuled?

Sirts. Säält, ülwelt metsast, kõigekõrgemat
puude otsast! Küll oli tore!

Krotti n. Istenahka pole sul sugugi?

Sirts (kuiwalt). Ei!

Krotti n. Las ma ei ole ütelnud: puude otsa
ei tohi sa ronida! Täna ütlen sulle wii-
mast kordal.

Sirts (teeb teist juttu). Liiwaku läwe ees
seisawad soldatid!

Krotti n. Mis nad tahawad?

Sirts (porutawad püssipäradega! Aga keegi
ei awa ust!

Krotti n. Peronaine ei ole kodus!

Sirts. Ja peronaine sei pääse puusärgist
välja!

Krotti n. Mis sul sääl on? Hobuse raud?

Sirts. Jah, rüütli must kaotas selle rist-
teel alt! Oi kuidas ta aelas, et tuld
uhus kapjust!

Kiri. Sirts, pea raud on seele, wõib olla,
toob sulle õnne! (Tähendusrikkalt). Ja
seda on sul waja.

Sirts (naerdes). Rauda?

Kiri. Ei, õnne!

Sirts (naerdes). Mis õnne mulle veel waja!
(Tuppa ära).

Krotti n. (morudalt). Meie juures on ju kõik
sula õnne järele! Praegu kaupleb Inglis-
te meie talu osta!

Kings. (pahaselt). Lus aga iganes koht saada,
sääli on see õgija lohe jaol!

Alamäe (paremat kätt tulles, kui aetaks teda
taga). Laiseode, homme on minck!

Krotti n. Seda ma tean! Mis sina siis tahad?

Alamäe. Midagi, hirm ajab takka, nagu uppujat
hiirt weetoobris! Homme on minek!

Kirj. Alamäe! Päss sul on?

Alamäe (kõlab põuetaskut). Ja, aga mis see
päss! (Minnes nuuksudes). Minu pärast kaks
ja kolm kaussi püewas, kui ainult midagi
õleks, mis wohiweersil kodu meeletuletaks!
(Pahemat kätt ära).

Krotti naise ema (tuleb kepi najal, suurehel-
meline palwepürg käes, üle silla komberda-
des).

Krott. (on majast wälja rõdulo astunud ja
kuulab säält mägomatalt järgmist päält).

Krotti n. (imesteledes). Ema, sa oled juba
jälle sääli? Oma haige jalaga! Käid kaks
korda seda pikka teed, eila ja täna?

Ema. Mis see haige jalg, kui waimched sihu-
kesed! Uhe tütre wiisin eila, täna tulen
sinu järele! Kogu teid nagu kana tiiva
alla, sell kurjal ajal! (Pääle käies).

Noh, oled asjad kokku pannud? Wõi tule nii
kui sa oled, et me jälle üheskoos oleme,
küll ma warjan teid, ei lasa teile midagi
paha sündida, ei ihu ega hinge poolest!

Krotti n. Ema, mina ei ole nagu mu õde, ku-
hu Kristohw läheb, lähen mina. Tema ja
mina ja Sirts, meie oleme kolm hobust ühe
wankri sees, meid ei saa koost!

Ema. See on su wiimane sõna?

Krotti n. Ema, sa tunned mind. Kui olen
ütelnud, nonda jääb!

Ema (pigistab silmas pisara, pöörab minema).

Krotti n. Ema, puhka õmeti jalgu ja rüüpa

tilk sooja leent! (Kurustatult). Me kee-
dame siin tina viimast korda.

Ena. Ei puhka, koju! Olen ühe kana poja kao-
tanud, pean teist seda soojemine hoidma,
sell kurjal ajal! (Ara).

Kirj. Peremine, siis ma kirjutan sulle ka
kohe passi! (Loorub oma parema käe rand-
meid). Kurat, neid reisupasse, käsi kirju-
ta koworaks! (Kirjutab).

Krott (on rõdult alla astunud).

Krotti n. (silmas teda, pahaselt). Seda ütlen
ma sulle: Mina ei lähe kassa! Mine aga
sina üksi hulluma, soetasid selle pudi
ise, soõ ise!

Krott (rõõmsalt, liigutatult). Naino! Kuul-
sin juba, mis sa emale ütlesid! (Wõtab
tõna käed soialt). Tasugu sulle selle
eest Jumal! Waljast poolt oled õkhaline,
seeostpoolt hääl!

Krotti n. (nuuksudes). Kristohw, Kristohw!
Miks sa meid wiletsusse saatsid! (Pöörab
nõo teisale, tugub trepi käsipuu najale).

Krott (onnetult). Miks, miks? Ma ei tea,
miks! Pidin tegema kuis tegin! Pau õit-
seb, sest et ta peab!

Wana-Krott (tuleb pikkamisi, kepile tugedes,
teed mööda, istub wäsinult puu alla pin-
gile).

Kirj. Wana-Krott, külas kuisid?

Wana-K. Jah, surnuaial!

Kings. Krott, ütle kuidas sa saada tahad?
(Krott tuleb lähemale). Kas pean sulle
ette tallade alla ka kahelt realt päade-
ga naelad lööma?

Krott. Kui arwad!

Kings. Tead, maantee soob tallad ära nagu
pudsu! Ja kontsade alla wäikesed ranad,
tead, tee on pikk!

Krott. Kui arwad! (Wanab mõtetes emale,
jälle on lühikest trummi porinat kuulda;
kuulatab). Mis trummi sääl lüüakse,
hakatakse ja lõpetakse jälle kohe?

Kirj. Käsku loetakse ette!

Krott. Mis käsku jälle?
 Kirj. (salaja lii utatud, loob käega). Kui
 otsaga sinu juure jõuavad, kuulud seda
 veel warakult küllalt!

Wana=K. Kristohw, siis homme?

Krott. Ja, ja, isa, homme on minek! Mis siis
 sinuga saab?

Wana=K. minu eest ära muretse! Mina ootan
 viimast tunnikest, saan siia puhkama!

Ingliste (tuleb paremat kätt küünist, hepp
 käes ja kott seljas, laseb silmad uuri-
 walt ringi k'ia, jääb Krotti ette seis-
 ma). Nojaa, laudas ja tallis, aidas ja
 wankrikuuris, igalpool on h'ä kord!

Wana=K. (isetcadwalt). Jai See oli meie,
 krottide juures juba wanaste nonda! Ni-
 kerdatud wilja kirjstud seisawad juba oma
 kakssada aastat ühel ja sellisemal kohal!

Ingliste (pahaselt). Ho, no, mida nüüd suu-
 rustada! Teistel on ka veel nikordatud
 wilja kirjstud! (Krottile). Oärad on alles
 põllul, sisse wõtanata!

Krott. Jah, alles põllul! (Indanisi). Külinud
 olen nad ise, kokku pannud ise! (Liiguta-
 tud). Woeras weab koju!

Ingliste (pahaselt). Woeras? Ingliste pere-
 mões on woeras?

Kirj. Peremine, kui wana oled? Keisupassi
 kirjutamise pärast küsin!

Krotti n. Kolmkümmend kuus sain Jakobipäe-
 wal! (Istub trepiastmele).

Ingliste (Krottile). Kaks lehma on tiined,
 nägin nad! Millal nad lüpsma saawad?

Krott. Must jõuluks, Tõhik ka umbes.

Ingliste. Pullid on kahe aastased?

Krott. Jah!

Ingliste. On nad juba ikkes olnud?

Krott. Jah, ja muidugi, s'ell ei puudu midagi.
 (Walu wotab temas wõinust). Ingliste, ära
 räägi mulle majast, karjast ega põllust,
 kuhu sa ka puudutad, s'ält tuleb werd!

Ingliste (wihastates). Ho wotku ka veel! Kui
 ma tuhat kakssada taalrit lauale pean

panema, woin ma ometi ka küsida! - Soo, nüüd edasi, tahan weel waadata, mis majas sees leidub!

Kingsep (tikutades). Inglise! Kunas siis sinu eidega lugu lahti läheb?

Inglise. Homme, ütleb ammamoor, ja seniks peab mul talu ostetud olema! Kirjutaja, pane kontrakt kirja! Hakka kohe kirjutama!

Kirj. Muidugi, sul olgu kõik kohe kätteparast walmis. Ammamoor ja kirjutaja, siis sa mind weel ei tunne!

Inglise. Tunnan sind küllalt! (Pistab kätte tasku wiskab temale taalri nina alla). Säh sulle taaler!

Kirj. (nüüd teisel toonil). Kirjutangi juba! (Seadib ruttu paberit walmis). Keisupassid ja kontrahid: kõik läbisegi, nagu puder ja kapsad!

Inglise. Kirjuta kontrakt Mattias Inglise nime peäle!

Kirj. (peatab imespannes). Sinu nimi ei ole ometi Mattias!

Inglise (pahaselt). Aga minu noorcu poeg, kui ta tuleb, saab selle nimel!

Kirj. Soo! Aga kui tütar juhtub tulema?

Inglise (põlgawalt). Ara rüügi nii rumalaste. Inglise ja tütar! (Kirjutaja kirjutab).

Wana- Kristohw! Aga see lase kontrakti panna: mets peab lahutamata talu külge jääma, ja iga tükk poldu ja heinamaad, kõik peab ühte jääma, igawese ajaks, muidu poorawad end kõik krottid haugas ümber!

Inglise. Issand Jumal, küll siis oleks müdin! Kirjutaja, pane siis kirja; krunt peab tüheldamata jääma igawese ajani! Tahan ise ka nonda. (Loomselt). On Mattiasel ka kohe riiv ette lükatud!

Kingsepp. Inglise, onne lase ta walje, pärast hakka riivi ette lükkama! (Tikutab).

Krott (liigutatult). Inglise, ja isale pead sa tema toa jätma, kuni ta elab! Seda pead

sa mulle nimelt töötama! Kasi selle päle!
Ingliste (ei anna kätt). mis kasi! Kirjutaja,
 pane kontrakti, on lindlam! (Silmitseb wana
 Krotti). Noh, wana-Krott, wiitkümne aastat
 sa ka enam ei ole!

Wana-Krott (rahulikult). Kaks nädalat, ütles
 arst; ta ütleb mulle veel nimelt, kui asi
 wiimase windi pääl!

Ingliste. No misterwis! Ole rõõmus, kui sa ei
 tea!

Wana-L. (pikkaniisi). Mul on veel midagi toi-
 motada! (Täendusrikkalt poja otsa waada-
 tes). Midagi tähtsat!

Kirj. aurat, nüüd tuli kogu selle Mattiase
 päle tindi-larakas. (Puhastab).

Wana-K. Kristohw, wana kirss siin (näitab
 puu päle, mille all ta istub) on veel nu
 isaisa istutatud, (mälestustes) kui sa
 gest olen ma wäiksena ta otsas ümber ro-
 ninud!

Krott (naeratab). Ja meie veel. Peetriga,
 soime ülewel marju ja pildusime üksteist
 luiega, otse lahinguid pidasime. (Walu-
 likult). Jumal teab, ei oska enesele ma-
 ilma ilma selle puuta ette kujutadaagi!

Wana-K. (Egedalt). Ingliste, see peab ka Kon-
 trahti tulema: kirssi ei tohi maha raiu-
 da, woi kõik Krottid poorawad end hauas
 ümber!

Ingliste. Juba jälle! No, kirjutaja, pane siis
 see ka kirja, lass Mattiase lapsed ka
 selle kirsi otsas ronivad ja marju söö-
 wad, aga lisa juure. seni kui puu seest
 mädä ei ole, siis tuleb ta aga maha wõt-
 ta, muidu puhub taul ta ümber ja loob
 mul veel maha katuse puruks! (Mõlemate
 Krottide poole). Siis ei tule mitte üks-
 ki Krott hauast kulusid maksma! kui
 maksta tuleb, siis ei poora neid keegi
 ümber, kõik jääwad hiirewagusi puhkama.
 Tunnen neid juba, neid wana Krotte!

(Krotti naisele). Terenaine, mine nüüd
 tuppa, tee kirstu kapid lahti, tahan

ometi näha, mis neil sees on, kassi kotis
ma ei osta!

Krott n. (nuuksudes). Minu vaak katlad ja kangad, neli kirstu teis, kõik enese kedratud ja koetud, kakskümne aastat olen ise kedranud ja mis veel emalt ja wanaemalt päritud! (Meeleheitlikult). Ja nüüd mine wälja ja jätka kõik siia, nagu oleksid suinud! (L. hob trepist üles, läwe ees wihaselt Krottile). Kes sind siis kiskis suud lahti teha, ütelda ja kõik pillapalla ajada! (Inlistega tuppa ära).

Krott. Tunnista, tunnista, karjub läbi kogu piibli, kes ei ole külm ega soe, selle sülitab Jumal wälja!

Wana-a. (südame ahastuses, pühib otsaesiselt higi). Ja ei kusa gil troosti ei mingit troosti! (Lendamisil, nagu räägiks ta wihase Jumalaga). Taewana issand, ära sülitamind wälja, kuni ma tean, nüüd ei saa nad mind enam elusalt ära ajada! Kui hing minakil, tahan mina ka tunnistada, waljusti karjuda.

Krott (lendamisi). Ja, ja, kui sa siis wool karjuda saad!

King. Soo! (On Krotti kingadesse wiimase naela loonud. Pouseb üles, kingadega Krotti poole, kes rodu najal tuub). Krott, siin sa kingad on, woid nendega nüüd terve ilma läbi lasta, need peavad vastu. Tomba kohe natuke jalga, kui nad wäga pigistawad, woin ma nad uuesti liistu pääle lüüa! Weidi pigistab esite iga uus king, kuni sellega harineb. (Istub oma asemele, wõtab uue saari kingi kssile). Kaki pääle uus nahk, külje pääle paik. (Tõotab usinasti).

Krott (hibedusega). Ja, ja, peab sellega harinema, peab harinema! (Meeleheitaine kippub teda waldama). Peab sellega harinema... (Istub trepi astmele, wõtab kingad jalast, proovib uusi jalga leni).

(Katlapainur wõlf ja hulgas-Liis mõle-

- mad palja jalu tulewad teed mooda).
- Wolf (tuleb eel kirjutaja poole. Seljataha rääkides). Tippa järele, Liis, piiblis seisab, ei ole hää kui inimene üksi on!
- Kirj. (pahaselt). Mis need kaks nadikaela tahavad!
- Wolf. Heisupassi. Huutel ajab meid maalt välja!
- Liis (väike pundar käe otsas). Et me teist usku oleme!
- Wolf (Liisile). Mina usun sinu, ja sina usud minu sisse, mis, Liis?
- Liis (naerdes). Ei olegi halb usk!
- Wolf. Liis, aja sirgu! (Suudleb Liisit, kes end warbaotstele ajanud).
- Kirj. (häls tujus). No teile kirjutan ma häämeelega passid välja! (Walmis kirjutama). Noh siis, nimed?
- Wolf. Katlapaikur=Wolf, tunned mind ju! Olin ju wiis korda teie juures luku taga, korkas nummer seitse!
- Liis. Ja mina olen hulgas=Liis, tead, korkast nummer kaheksa!
- Kirj. (pahaselt). Ju teil ikka perekonnanimi ka on?
- Liis (naerab). Ha, meil, Wolf!
- Wolf. Meil pole perekonnanime, meie oleme niisama, ilma selleta.
- Kirj. (pahaselt). Nä isa ja ema teil ometi olid?
- Liis (nurskab naerma). Isa ja ema, meil kahel, Wolf, kuulsid?
- Kirj. (vihaselt). Kas teid siis sitika kombel puu otsast raputati? Kusagil te ometi ilmale sündisite?
- Wolf. Mina - maanteel, kärus!
- Wana-K. (puu alt). Eh-h kurat, koduta hulgased!
- Liis (acgutades). Ja minu on kord keegi emane maantee kraawi oetanud!
- Wolf. Isa ega ema meil ei ole, üks, Liis?
- Liis (südamlikult, allasurutud hõiskamisega Wolfile). Nendeks saame me warsi ise!

Kings. (tootades endamisi). Ja seda peavad
veel kõik inimesed teadma! Häbitu inime-
ne!

Wolf (südamlikult, sala rõõmuga). Sina, Liis,
kui meie poisil kord reisupassi vaja on,
ta seisab koguni teisel kombel ülemuse
ees, võib isa ja ema nimetada!

Liis (iratsena rõõmuvärisingga). Jah! Meie
poisil võib isa ja ema olema Wolf, küki-
ta. (Suurem Wolf kumardab vähema Liisi
juure alla, see suudleb teda südamlikult).

Kirj. (urisedes). Kui wana?

Wolf. Seda me ei tea, meie ei seisa kiriku-
kirjas!

Liis. Kirjuta. kaks inimest kõige mahlakamas
clueas!

Kings. (tootades endamisi). Äh, missugune
sigadus!

Wolf (pooltasa, Liisit enese vastu surudes).
Eks, Liis, aga meie poiss, see tuleb kiri-
kukirja!

Liis (tähtsalt). Teadagi, temaga hakkab ju
meie sugupuu päle.

Kirj. (passisi tombeldates, kuivalt). Toredad
juured, sel sugupuul! (Annab Wolfile
passid kätte). See. No nüüd hääd ilma ja
onnelikku reisi!

Wolf (rõõmsalt, passisi käes wiibutades).

Liis, nüüd ei tohi meid keegi enam pokri
pista! Meil on passid! Säh, pane ära!

Liis võtab passid rõõmsalt. Põgrist wälja,
pokri sisse, sell on nüüd lõpp. (Paneb
puntra pingi päle, tema ja Wolf teewad
puntra juures tegemist).

Wolf (sest et wana-Krott neist wõimalikult
kaugemale emale nihutab). Ma sind ei ham-
musta, täispuhutud talumats! (Aitab pun-
tridart siduda). Liis, passid alla põhja,
sinna meie majariistade juure!

Liiwaku (tuleb teed mööda, mütsita, väga
äritatud, wartab aegajalt enese taha ja
kuulatab nagu ajaks teda midari nägema-
talt taga, Krotti poole). Naaber, mina

käin matuselisi kutsumas, ma matan ta täna! Kui kuuled, et suurt kella lüüakse, ole hää ja anna siis temale wiinadt au!

Kingsep (töötades, endamisi). Wõi koguni suurt kella laseb lüüa, see ei hooli kuludest!

Krott (seob kingi). Ja muidugi, naaber! Sinu naine, Jumal andku talle rahulist hingamist, ta oli tubli inimene!

Liiwaku. Jah, andku Jumal! - Tead, naaber, matata lasen ma ta ausasti, seda on ta ära teeninud! Kuld narnastega waip puusärgi pääle, ja suurt kella lasen ma lüüa, kui ka iga loogi eest taaler maksta tuleb! Jah, niisugust aupäewa pole mu naine enne näinudk!

Kirj. (kirjutades). Lahju, et tal see aupäew nägemata jääbki!

Liiwaku. Tead, Krott, kõik kes homme maalt wälja lähewad, tulewad matusele. Saab see alles tore matus!

Liis (kes sissepakkimise lõpetanud). Wolf, meie lähme ka matusele!

Liiwaku (pahaselt). Kes siis sind on kutsunud, hulgas=Liis! Pea suu, kui põlised talunehed räägiwad!

Wolf (hää naeruga). Wennake, homme ma inttel oleme kõik ühesugused! (Wolf ja Liis ära).

Liiwaku. Täna magan ma weel enese kodus ja enese pinna pääl!

Kingsep (lükkab pingi alt paari kingi wälja).

Liiwaku, sääl on sinu reisikingad, wõtad kohe kaasa!

Kirj. (on nahktaskust otsinud lükkab paberi

Liiwaku poole). Liiwaku, sääl on sinu pass! (Teist paberit puruks rebides). Su naisele pole passi enam waja!

Liiwaku (ei wõta kingi ega passi vastu, seisab sääl ja hingab raskelt).

Kingsepp. Ja su naesega rääkis rüütel eila wähe karmilt! (On tooga lõpul, paneb riistu kokku).

Kirj. (kirjutab). Tsipsas wähe mõegaga - ja sootu=surnud!

Liiwaku (wihaselst kirjutajale). Mis surnud, nii elu=elaw ei ole ta eluilmaski olnud, kui nüüd! (Kuulatab enese taha nagu rääkiks keegi nägematalt temaga, siis kui meeleheitel). Ja, ja, ma lähen ju juba! (Kahmab kingad). Siia kingad (Wõtab passi). Siia pass! (Silmitseb passi, kibeda pilkega). Kui ennegi pass on, muidu ei lasta homme kaasa minnagi! (Kuulatab enese taha, siis nagu selle nägematuga rääkides). Ja, ja, kaup inglisterga saab ka weel kindlaks! (Pea nutuselt). Kuramus, jätke ometi kord rahule! (Poorab minema). Kui sihuke naine ka kuitahes surnud on - suu haugub ikka weel edasi! (ära).

Krott (on uued kingad sidunud, touseb üles, proowib nendega käia).

Kings. (riistu pakkides). Kuidas on, Krott, kas pigistawad?

Krott (ühe jala päält teisele astudes kibedalt). Iga uus king pigistab esmalt... (surub hambad kokku). Peab harinema, peab kõigea harinema...

Kings. Ja muidugi!

Sirts (tuleb äritatult majast kähku isa poole). Jsa, inglister peremees on ülewel ja nuhib kõigis kirstudes, kappides. Kas on tõsi, et ta meie koha ostab?

Krott (rõhutult) kribib Sirtsu pääd. Ja, ja, Sirts, meid ei lasta siin edasi elada, homme olgu mindud laia maailma, eh tea kuhu!

Sirts (ülirõõmus, istub põrandale, kisub rõõmu pärast nagu arust ära, kingad jalast ja wiskab nad kingsepa kätte). Kingsepp, naeluta neid hasti, ja woia neid pekkraswaga, et nad mul jalgu ei hõõru!

Kings. (wõtub urisedes kingad). Woia pekkraswaga, wahest pean neid koguni woiga praadima?

Sirts (metsiku rõõmuga hakkab isale ümber kaela). Hurraa! Jsa! Kui ometi juba homme oleks! Laina maailma - ei tea kui kaugele!

(Maerab nagu joovastanud). Ha, ha, ha. Is-
sand Jumal, muud kui pea pahemale ja pare-
male poole silmad lahti, nii palju uut!
Nüüd hüppan ma ja loon aasal kepsu, kuni
keel suust välja ripub. (Kagu rõõmu-
räst hull, jookstes ära).

Kings. (pääd väänates teisele poole külle
ära minnes). See on taltsutamata wõsu!
(ära).

Mana=Krott. (tarretanud wäljub pääd wangutades
poisile järele). Üks Krott, kes rõõmus on,
et kodu sinna paika jätta võib, kas nüüd
maailm vastuoksa weereb?

Kirj. (kirjutades endanisi). Sirts, ära rõõ-
musta enneaegu, ei sa kaugele lenda!

Krott. Kirjutaja, ütlesid midagi?

Kirj. Mina? Ei!

Krott. Kätkisid nagu midagi Sirtsust?

Kirj. Unes nägid?

Ingliste (toast tulles) wäga rahuldatusel).

Olen nüüd kõik üle wäadanud: najawärk on
korras; perenaisel koike kraami küllalt!
Mana=K. Usun! Kui kogus kui mesilane, ja
kokku hoidis! Koik kirstud ja kastid
täis!

Ingliste (pahaselt). No, no, ei maksa kohe
jälle uhkustada, teistel on nad ka täis!
(Kirjutajale). Noh, kirjutaja, kas kont-
raht walmis?

Kirj. (lükab temale paberi). Sää! on, muud
kui nimi alla panna!

Ingliste (wõtab kontrahi, loeb) kuna Krott
liigutatult eemal seisab, siis Krottile).
Kõik on oieti alles pandud: isa ja kirsi
asi, et koht tükkeldamata peab jääma,
Krott, säh, loe ise!

Krott (ei wõta). Usun, kui ütled, tean, et
aus oled!

Kirj. Soo, kirjutage siis nimed alla! (Inglis-
liste kirjutab). Krott, nüüd sina! (Krott
kirjutab). Su käsi wõriseb ju, nagu talle
saba! - Krott, see saab sulle! (Annab Krot-
tile allakirjutatud kontrahi, mis see

rasketes mõtetes kokku paneb ja tasku pistab. Teise kontrahi paneb kirjutaja oma nahktasku). See jääb kohtu hoiule: Mattiasele waike riiv!

Inglise (suurelt ja uhkelt). Krott, nüüd arvad wist, ma ei jöua sulle walja maksta? Ah ja, selle jöuan weel ikka maksta, olen juba enam maksnud. Inglise jöwab maksta! (On oma kaelkoti maha wötnud, wötab selle seest raske, täidetuud linase kotikese, paneb kirsi alla (ingile). Seal on tuhat kakssada taalrit, tinga ja krossi peal! Loe üle!

Krott (ei taha raha näha, pöörab silmad ära). Usun kui ütled, tean et aus oled! (Seisab sügawas liigutuses eemal).

Inglise (uhkelt, rügewalt). Muid, Mattias, woid tulla! Tuled kui taluomanik! (Töeb minekit, kirjutajale). Kus see Liiwaku wöiks olla?

Kirj. See kutsub matuseiisi! Tema naene mae-takse tšna!

Ingl. (tõgedalt). Kauga ma temale ta wana majalobudiku pärast järeljooksma pean!

Kirj. Ogija, kas ükskord sulle juba ei jätku!

Ingl. (äraminnes hoonete taha waadates: wihaselt sinna poole hüüdes). Sirts, minema laadi Mattiasse heinamaa põält! Oota, ma näitan sulle. Mõi tallab rohu maha! (ära).

Kirj. Mattias algab aga oma asja ülbel! (Wäike wahe).

Krott (jõulises ahastuses). Muid ei ole ma enam midagi! (Loob metsikus walus jalaga wastu maad). Pind, mille pääl ma seisn, ei ole enam minu!

(Jälle on eemalt trumipöörinat kuulda). Kirj. (sisemises liigutuses wiskab pahaselt sule kättest). Kurat! Et anidele sell kurjal ajal ka nii pudsu ohmed suled kaswad! (wötab kotist uue anisule).

(Lappjade phaginat kuulub, siis on kui pentaks ratsenik maja taga).

→ Rüütel (higine ja tolmunud, täies sõjariis-
tus, moonatork ja reisuudel kaelas tuleb
kui maruilm, oela rahulolemisera endanisi).
Piiblinoid, neetud: Müid oled sa maetud,
kuis ketserile kohane. (annab suu kaovu-
toru külge, joob kuu ja ahnelt).

Wana-K. (päält waadates, endanisi). Tesi, mis
ta joob, muutub ka kõik punaseks.

Rüütel (on joonud. Tema pilk langeb pühapil-
di pääle kaewusambal, wotab raudkübara
pääst). Püha neitsi! Kata oma lapsukose
silmad kinni, et ta ei kokku. (Waatab oma
keha modde alla, väristab). Olen üleni,
üleni werrega koos, ja ketserite wandesõ-
nad keerlewad mu pea ümber nagu pääsuke-
sed ümber tornitipu. (Ajab enese sirgu)
Age ma ei nõtku! Kartma pole ma oppind!
Püha neitsi, tahan su truu rüütel olla:
Ei ma puhka, enne kui wiimane neist maalt
waljas. raiun nad kõik sinu surutorde
kokku!

Soldat (toob Peeter Krott rüütli ette). Pet-
rull kõtistas siin selle jooksiuku osmi-
kust olgede alt walja!

(Krott ja wana-Krott sõnata ärewuses,
sest et isa oma poja, ja wend wenna ära
tundwad).

Rüütel (on end püha pildim alla kaewusambale
najatanud, näeb Peeter Krott äralõpnud
kuju, kelle riideräbalate küljes heina ja
olekorred ripnewad). Kes oled?

Peeter K. Unikukene wilotsust!

Rüütel (kaastundlikult). Missu, une sa oled,
onnetu! Riided räbalas ja jalad werised!

Peeter K. Kännanud olen... kaua, kaua, nälg
ja janu.

Rüütel (seadib ta kaastundlikult istuma, wõ-
tab pudeli ja koti kaclast, sellest leiba
ja liha, pakub Peetrile). Säh, soo minu
lõunaleib ja liha, (annab pudeli) ja joo
minu pudelist, sa waene rott! (Aritatult
soldatitele). Minu hurda penid püüdu
ketserisi, mitte waesoid wanderisi ja hul-

guseid!

Soldat (taganeb).

Peeter K. (soob ja joob).

Rüütel (kirjutajale). Passid walmis?

Kirj. Jah, ja ka juba wiidud. - Wõin ma nüüd reisumeeste nimekirja lopetada?

Rüütel (wana=Krott silmitsedes). Oota, üks tuleb veel juure! (Wana=Krotti ees, kes püsti tõuseb). Wanamees, sull on ju veel (Krotti päale näidates) teine sihuke poeg, olen kohtukirjast lugenud, kes juha warem wälja saadetud!

Wana=K. (pühib hirmuhigi). Ja, ja, pole mu pojad minu järele juhtunud. Aga mina olen juba usus õige, herra rüütel=ratsanik!

Rüütel. Sina salakawal rebane, olen kohtumajas veel wana otsuse leidnud. (Tõmbab kolletanud paberi wälja, wiskab kirjutaja kätte). Loe!

Kirj. (loeb). "Tana kuulati talupoeg Michel Krott isemeelselt ketseri eksioonetuse poole hoidmise pärast piinlikult üle ja wiidi selle järele mõõgateraga elust surmale. Nõnda sündinud 6. mesikuu päewal." (Paneb paberi kõrwale, endamisi). No, waga mesimagus ei wõinud see asi olla.

Krott ja Peeter Krott (on lugemise ajal püsti tõusnud, kuulatawad liigutatult, paljastatud päadega seda päält).

Wana=K. (on sügawasti liigutatud, endamisi). Jah, kuus kuud olin wana, kui nad mu isa materdasid ja piinasid ja tema üle kohut mõistsid mõõgaga! Tema wiimased sonad kaagil olid: "Mis ma südametunnistuse ees leidsin õige olewat, sellest ma ei tagane!" Siis ta pää lendas!

Rüütel. Ah sinu isa oli see wana ketseriku-rat? Ja haigus on end edasi söönud sada aastat, isa, poeg ja pojapojad!

Wana=K. (pühib hirmuhigi). Ei! Minust on ta ülehüpanud! See on nagu tulemärkidega ihu pääl, herra rüütel, isal on, pojaj ei ole, pojapoegadel on jälle!

Rüütel (tigidalt). Kogu puu on juurikast
alates seest mäda, ja sina oleksid ainuke
terve oks? (Kirjutajale). Wanamohela ka
pass. (Wana=Krottile). Lähe ka homme!

Wana=K. (kirjutajale). Mulle pole passi vaja!
Mul on kodus häd küllalt. (Paljastab oma
rinna, rüütlikele). On mul siin aken, et sa
sisse woid näha? Beni kui ma ei tunnista,
ei woi sa mind maalt wälja saata, pead
wotma kuis ma ütlen! Ma wannun sulle ki-
rikus ja altari ees (täendusrikkalt
Krotti otsa waadates) wannun - kuni hin-
geke minekul!

Peeter K. (äkki isa poole päle kaies). Isa,
tunnista! Isa, Jumal ei taha neid, kes
mantlit kahel olal kannawad!

Wana=K. (metsikult ühwardab kepiga). Tagane
minust, ma ei tunne sind.

Krott. Isa, tee kuidas Peeter ütleb!

Peeter K. Isa, Kristohw ja mina, - meie kõik
kannatame ja kanname, see sulle rahu ik-
ka enam ei anna, kuni see oeldud ei ole!

Wana=L. (tõukab ägedalt nojad enesest eemale).
Kasige, jookske päle kõik! (Rüütlikele).
Rüütlikene, rüütlikene, mind sa maast wälja
ei juuri!

Rüütel (Peetri kallale). Isa...wend, ütled?
Sina oled see teine poeg, see maalt wälja
aetud? Ja jälle siin?

Peeter K. Woin minna ja rännata tuhandaid
tunde: ikka käin ringi, iga tee wiib
jälle tagasi koju!

Rüütel (soldatile, kes tagapool seisab).
Wälja temaga maalt!

Soldat (tahab Peetrit tabada).

Peeter K. (langeb rüütli ette põlwili). Pane
mind pakku, pane mind torni, kuhu kuu ega
päike ei paista, ainult siia jäta mind!
Siin olen üleskaswanud, siia pean ma jää-
ma!

Rüütel (näeb wiletsuse unikut enese jalade
ees, äkilisest kaastundmusest woimsalt
tabatud). Nea ära, sa waene räbal, ja ma

ütlen sulle: wend oled! (Sirutab temale
käe vastu, Krottile). Ja sina ka, teie
 kõik! (Waheaeg).

Peeter K. (tõuseb pikkamisi maast). Ei saa,
 usk on jumala=asi!

Rüütel (terasekõwalt soldatile). Pekske ta
 püssipäradoga maalt!

Peeter K. (kui soldat tema wiib). Igatsus
 ajab ikka jälle koju, nagu looma tema
 lauta...

Wana=K. (ähkides). Jookske pääle kõik, mind
 te maast wälja ei juuri!

(Jälle kuulub trummiloomist, see lähe-
neb).

Krott (rüütlile). Rüütel, sinu on wõim:
 murda woid, puenutada mitte!

Rüütel (wihast wahutades). Kristohwer Krott,
 sa roomad weel kui ussike! (Trummilooja-
le, kes ilmub). Trumminees, käsk - trum-
 melda talle ette! (Istub kaewuküna ääre-
le).

Trummilooja soldat (loob lühikese loo-

Krotti naine tuleb toast, kõik kuulata-
wad).

Trummilooja. Kodanikud ja talumehed: Maja-
dest wälja, tehke ukсед, wärawad ja kor-
wad lahti, keiser käseb: "Kes tunnistab
teist usku ja ei nea seda ära - läheb
maalt wälja! Wäärusulised mehed oma nais-
tega - on wälja ajada: naised, kellel oi-
ge usk woiwad oma majadesse jääda!"

Krotti naine (kriiskawalt). Tänan selle armu
 eest, mina lähen kaasa!

Trummilooja. Lapsed woiwad wanema-
tega minna. Alaealised wõttakse wanema-
teist ära, jääwad siia ja kaswatakse wahas,
õiges usus üles!

Krotti n. Alaealised... jääwad siia. (Taarub).

Rüütel (kaewuküna). Aidaku Jumal! Noored
 hinged päästame me igawesest hukatusest!

Krott. Sirts! (Siis). Nüüd alles algab kol-
 gesuurem wiletsus! (Murdub põlwelele).

Trummilooja (poristades ära, porin kaob

kaugusesse).

Krott n. (läbilõikawalt). Nea ära!

Krott (touseb pikkamisi maast äles). Ja, ja, ja, ja, nüüd on nad mu loksus saanud, need rauad peawad! Hää soot, enese laps.

Krott n. (pääle käies). Aja sormed püsti!

Krott. Ja, ja, isa, wõta õnge! (Ajab wiiwita-des parema käe sormed pooleldi püsti, siis naisele). Aga, naine, seda ütlen sulle, julgeste näkku waadata ma Sirtsule tänasest pääle enam ial ei wõi! (Laseb käe langeda). Ei jah, seda ma enam ial ei wõi!

Krott n. Nea ära, meie kolm peame kokku jääma!

Krott. Ja, ja, ja, ja, nüüd olen neil käes!

(Raskelt). Isa, wõta õnge! (Tõstab pikka-
misi käe pooleldi püsti, naisele künka-
käe wiiwitades jälle langeda laseb). Naine!
Tänasest pääle ei tohi ma Sirtsule
enam oelda. Tee õigust, tee, kuidas süda-
metunnistus teha käseb! Ei, ei, seda ei
wõi ma enam ial! (Hingab raskelt).

Rüütel (kaewukünal istudes rahulikult).

Kristohwer Krott! Kas paendud?

Krott (metsikult, nagu ähwardades rüütli
poole). Sina, rüütlikene, sina sa oled
ju koiges rüütlikene!

Rüütel (istudes, tombab mõõga tuppest ja pa-
rineb ta omale risti polwedele).

Krott. Lihunik! Ihu oma nuga! (Rüütli ees).

Säh! Weristeks räbalateks wõid mu ihu
rahluda, sa ei saa mulle siiski midagi
teha! (On woimsalt otsusele tulnud, pöör-
ab end pikkamisi naise poole, wiiwita-
des, wärisedes). Naine, armas! Nüüd peame
teisiti tegema! Saada oma emale sõna, ta
tulgu homme teile järele, wõtku teid tii-
wa alla, sina ja... Sirts, te jääte tema
juure!

Krott n. (hirmul). Ja sina?

Krott. Mina... (Wõtab tema käed). Naine! Me
saame ju jälle ühte. Kui Sirts juba

ealine, tuled temaga järele!

Krott n. (taarub). Meie kolm koost...!

Krott (murtult). Pean tegema, kuis süda käseb! Nui jälle nii tuleks, peaksin jälle nii tegema: oma sisemise hääle vastu ma ei saa! (Ulke julgusega isa poole). Isa, tee kuidas süda sunnib! Mina ja Peeter, Liivaku ja Alamäe käli, meie kõik kannatame ja kanname! Isa, tee kaasa! (Ikka päalekäivamalt). Isa, aja end sirgu! Isa, ära anna alla (põlglikult) selle - rüütel noisale!

Rüütel (kaewukünal, hammustab oma huule weriseks).

Wana-Krott (tõukab poja eemale). Tagane minust, mind te siit wälja ei juuri, siin tahan ma puhata, kus Krottide kodu, isa ja isaisa, lüüsis, wiissada aastat!

Liivaku (tormab üle, Krotti juure loikawalt). Naaber, pole sul enam waja matusele minna: on juba maetud! Ja toredasti!

Krott (imekspannes). Ei kuulnudki, et kella loodi!

Liivaku (kriiskawalt naerdes). Kellaloomise asemel ehk haukus moni kärwand koer!

Luus soldatid olid kandmas, oieta toredasti, leinamajast otseteed - raipemäele, lõpnud loomade hulka! (Langeb jalult).

Wana-K. (tema silmad lähewad suureks, ajab end püsti).

Rüütel (oma istmel, mõök alles põlwedel). Ja! sinna lase kõik ketserid matta!

Wana-K. Raipemäele! Uks Krott... kärwand koerte korwale? (Nagu puu, mille torm maast juurib). Kirjutaja, pass! Mulle ka pass! (Karjub oma tunnistuse wägewalt rüütlile näkku). Rüütel=ratsanik Olen ka üks noist! Ka ewangeliumi usku kristlane!

Rüütel (kargab istmelt). Ahaa! Wana reinuwader, sain su ka urust (Wiskab mõõgatuppe).

Kirj. (parandab nimekirja). Kakssada neli-

teistkümmend! Jumalale tänu, saime sellest kolmeteistkümnest lahti!

Küütel (kuju ees). Homme, kui trumm põrab, raiun sul viimase maalt välja!

Liiwaku (kargab nagu ussist nõelatud üles). Aga täna magan veel kodus, oma enese pinnal!

Wana=K. (murtud, ägades Krotti poole). Kristohw, lase mind kärule, ruttu nüüd üle piiri, ei nüüd jõua küllalt tõtata! Minema, minema, ei enam ole aegu: (Langeb maha). Juba kuulen wikati kahisema...

Krott (talitab isa ümber, murelikult). Tsa! Tunned lõputunnikese Ehenema?

Wana=K. (ajab end viimase jõuga püsti). Ainult nüüd veel mitte, Issand Joesus Kristus! Ainult üle piiri aita mind elusalt. Ete pühitsetud mulla sisse puhkama saan - (sügawas walus) kuigi võersil!

III.

Seesama näitelawa, mis teises vaatuses. Maja ees seisab kaherattaga ruumikas tühi käru. Käru korwal maas kann wankrimäärega, selle korwal kirwes. - Päike tõuseb ilus üle kastewärske maakoha üles.

Krott (istub reisiwalmis, särgiwäel kaewukü-
nal ja loeb piiblist). "Issand, sa oled mu
süda raskesti katsunud, sinu korged wad
käiwad üle mu hinge. Kündjad on minu sel-
jal künnud ja pikad wad ajanud. Isa, kust
mulle leiba tõusis, on nad tulega ümber
pooranud, ära rüüstanud on nad minu põl-
lu, ära häwitanud minu maja. Teed, mida ma
kõnnin, ei tunne ükski lind, ega waata tema
peale alla kulli silm. (Ulendatud meele-
olul). Aga nad ei suutnud mind ära woita,
minu hing põgenes walest, nagu lind linnu-
püüdja paelust. Päiksepaistelisele maale
ändis Jumal mulle eluaseme, see tuleb kui
peigmees omast kambrist; hoisates kui wä-
gimees jookseb ta oma tees."

Krotti n. (tuleb patjadega ja waiPADega toast,
teeb käru peäle pehmet aset). Isa ei jõua
minekut ära oodatagi!

Krott (loob silmad raamatu päält üles). Mina
wäga hästi!

Krotti n. (käru peale aset seadides rõhutult).
Warsi poristakse meid trummiga sinema!

Krott. Tee nüüd isale hästi pehme ase, et ta
wäga rappuda ei saa. (Endanisi). Waene
isa, kui ta seni mõnikord natukenegi aega
külaskäis, kohe oli tal igatsus kodu jä-
rele, ainult kodus oli tal hää!

Krotti n. (peatades, aralt, nagu sõnu otsides).
Siis pead weel... Sirtsule seletama, kuidas
käsk on, et tema kaasa tulla ei tohi!

Krott (loob ägedalt piibli kinni, raskes mu-
ros). Ikka kõik mina, mis ränk on, ikka

kõik minu, nagu weekoorma päale!

Krott n. Jätame siis! Emale saatsin sõna, ta peab iga silmapilk tulema! Siis kuuleb ta seda veel aegsasti küllalt!

Krott (õhkades). Usun seda! (Ta on üles tõusnud, astub piibliga käru poole). Kuhu ma piibli mahutan? (Paneb piibli kärule). Tema troosti tuleb vaja!

Krott n. Isa ütles, sa pead käru hästi wõidma, et ta teel seisma ei jää!

Krott (on juba warem kirwe kätte wõtnud). Teen seda praegu! (Koputab kirwega ratta rummu ja paneb määret).

Krott n. Muidu sureb ta veel enne kui üle piiri jõuame, ütleb ta, ja siis ajawad nad ta auku, nagu koera.

Sirts (tuleb suurte sammudega üle silla).

Soldatid aelewad teid ja tänawaid mööda, isa, ema, kas walmis olete? Siis läheme?

Krott (ei waata too juurest üles, rehitseb rinda, püüab töö ja toimetusega oma ärewust warjata).

Krott n. Kust sa tuled?

Sirts. Ülewelt, säält, raiestikult!

Krott n. Istenahka pole sul sugugi? Alawhobe, mis sa oled!

Sirts. Mis istenahka mul siis vaja, nüüd, kus teele läheme? Mis, isa?

Krott (wõtab hoolega wankrit rehitseb rinda, ei waata üles).

Krott n. (on poissi silmitsenud). Ja püksid jälle kärisenud? Sulle vaja karrast püksid teha lasta!

Sirts (waatab oma kärisenud pükse). Usun, et terweks ei jää, kui torni korguse kuuse latwa ronid!

Krott n. (pahaselt). Kas ma ei ütelnud sulle alles eila, et sa puude otsa ronima ei pea?

Krott. Mis sa saäl kuuse otsas tegid?

Sirts. Midagi!

Krott (peatab töö, istub). Miks sa siis üles ronisid?

Krotti n. Et aga jälle emale meelehärma teha: (Pühib põllega silmi).

Sirts (soojalt, südamliselt). Aga ema, kuidas siis nüüd, et sulle meelehärma teha: Mii ei pea sa mitte mõtlema, päris tõeste mitte, ema, ma ei mõelnud selle juures midagi: (Seletab, kuidas see oli). Alt üles puu otsa waadates tuli meele. küll saäl ülewel wõib tore istuda ja wahtida olla, siis ronisin üles!

Krotti n. (peab tahtmata naeratama). No kas oli siis nii tore?

Sirts (naerab). Peaegu oleksin uperkuuti alla lennanud! (Kärsitult). Isa, kas warsi lähem? Keda me weel ootame?

Krott (pikkamisi, rõhutult). Eks wana=kana!

Sirts (ei saa aru, naerab). Keda?

Krott (tundmustest wääratult, tõmbab Sirtsu kaenla). Siia tule! (Surub teda metsikus ihas rinnale). Nüüd räägime kord nii!

Sirts (õnneks pannes, naerab). Isa, täna on sul aga jõudu! Ai! Sa pigistad ju mu rinnakondid kokku!

Krott. Täna olen kord niisugune! (Poega uuesti rinnale surudes). Weel kord, ja weel! (Pigistab teda järeljätmata). Ja tee, et sust tubli mees saab, Sirts, tubli ja aus inimene, seda ütlen sulle!

Sirts (wõtab asja pääliskaudselt). Ja, ja, isa, küll saab! (Kisub end äkki isa käte wahelt lahti ja kuulatab). Saäl kusagil lüüakse trummi, pean kohe waatama: (Jookstes üle silla).

Krotti n. Siia jää, sinuga on rääkimist.

Krott (waatab temale muiul naeratusega järele). Juba läks!

Krotti n. Ta kuulis wäga hästi, aga, mis ta kuulda ei taha, seda ta ei kuule! (Murelikult). See poiss wõtab mult julguse, kristohw! Kuida kaswatan ma selle üksi üles, ilma meheta!

Krott (tõmbab naise enese kõrwale ja wõtab tema käe, ei lase kätt enam lahti, tatsu-

tab seda ikka jälle nagu et sõnadele enam rõhku anda). Naine armas. Ära murdse! Äll läheb. Pead kuidagi natuke teda mõista katsuma!

Krotti n. (pahaselt naerdes). Ah nii? Mina teada?

Krott. Mõista mind õieti! Pead teda võtma, nagu ta on. Kivist ei saa saiapätsikest, ja kui sa tema pääl sada nüblikut puruks peksad, teed ainult enesele ja temale äsjata haiget. (Tatsutab truuüdamliselt tema käsa). Naine armas, waata, jäta poisile tema iseloom, ära katsu seda palju muuta ja ümberluua, nagu teie naiste komme. Sirtsust saab juba mees, usu mind loomu poolt on ta ju häa: awalik, otsekohene, ei mingit walet ega walskust!

Krotti n. (murelikult). Aga tema isemeel tema saripää!

Krott. Olgu ta ise meel on jõud: sellega toi ta kui kolmekümbla pikune pöngerjas isegi meie koigearmulisema isanda ja keisri (touseb aukartuses pilguks püsti) kimli seljast maha! Sina poleks sellega toime saanud. Jäta temale ta konna ja ta nooruse koerustikid! (Touseb püsti, wägewalt, pühalikult). Aga kui tal siis elus kord mone tomise sisemise asjaga tegemist tuleb - (loob enesele rusikaga wastu rinna) - siis ei pea ta mul poikama, seks on tema saripää juba hääl! Mitte taganeda, ei mooga ega piigi eest, kas olgu elu wõi surm! Niisugune saagu temast! Niisuguseks kaswata ta, niisugune too ta mulle, kui ta kord suur on! Siis on mul temast rõõmu! (Wõtab liigutatult oma naise mõlemad käed ja pigistab neid). Ja nüüd jätan sinuga ka koha jumalaga, enne kui siin rahulik olek lõpeb. Tänu sulle, naine, kõige eest, öled mulle hääl ja kurjail päewil ustaw abilinc olnud!

Krotti n. (mehele nuttes ümber kaela langetades). Aristowh kallis, pidi see nii tu-

lema!

Krott. Mis võime parata! Mina või sina. Sel-
lest tuleb teistele aru anda! (Püüab võim-
salt kõva olla). Mitte nutta, naine, pää-
püsti! Meie ei wanneru alla! (Tõstab naise
käe oma silma ette). Katsu, kas mu silmad
ei ole kuivad? (Murdmata jõuga walu ta-
gasi surudes, et lahkest kergendada).
Mitte wett, klaas weini oleks mulle arm-
sam! (Lustiliselt, et oma naist üle raske
tunni aidata). Kui sa siis mulle pojaga
järele tuled, on ta juba mehemurakas, nagu
habet täis, aga võib olla, et ka alles
udemeid, seepärast et ta on sirts! Ja ise
oled sa siis ka juba krimpsus ja kortsus.
Võib olla ei tahagi ma sind enam ja mul
on juba teine, kui tuled! (Soojalt). No, no,
no, küllap ma sind juba ootan, ja tahan
ka, kuigi sa juba wana tudipää oled!

Krotti n. (naeratades). Nüüd pean ometi veel
naerma, sina naljakas mehemats, arwad sa,
et sina jääd wõersil nooreks!

Krott (rõõmus, et naine naerab). Noh siis
hea ka, et naerad! Niisuguseks jää, siis
on mu meel kergem! (Astub kärü juure,
katsub aset). Pane siia wanamehele veel
padi! (Mõtetes). Tead, maantee on konar-
line!

Krotti n. (tuppa ära).

Krott (wotab kirwe, koksib teist kärü ratast
ja woiab telge).

Ingliste (kott kaelas, labidas ja noor pir-
nipuu olal, paremalt poolt. Lühedalt).
Tere! Kas warsi lähete?

Krott. Jah, võib olla järgmisel minutil!

Ingliste (wäga agaralt, paneb puu ja labida
maha, täiesti oma asja juures, otsib is-
tutamiseks parajat kohta).

Krott. Mis sul sääl on?

Ingliste. Mis mul siis on? Noor pirnipuu!

Krott (ikka kärü juures tegewuses). Mis sa
temaga teha tahad?

Ingliste. Oma maja läwe ette istutan tai

(On kuue seljast wõtnud ja hakkab auku kaewama). See peab Mattiasega ühtlasi üles kaswama!

Krott. On ta siis juba tulnud, see Mattias?

Ingliste (ilma töö juurest silmi tõstmata, kuiwalt). Nii peaaegu, see tuleb koguni taguots eest! See näitab maailmale midagi muud, kui lahket nägu, ütleb arst! (Lõhub kaewamist).

Krotti n. (tuleb toast, asetab padja kärule).

Iga ütles, pead järele vaatama, kas kärud kowa küllalt on, et midagi ei murdu, teel takistust ei tule ja toda siin pool piiri koera kombel auku ei aeta!

Krott (koputab kirwega telge). Mis siin siis peab murduma, kärud tuli alles läinud kuul sepa juurest!

Krotti n. (tusaselt Inglisele). Et sinu hing ka mingit walu ei tunne, muidu oleksid oma tööga ka oodata wõinud, kuni majast wäljas olime!

Ingliste (kuiwalt, eksitamata). Ja muidugi! Aega raisata!

(Temalt kuulukse lähenewat trummipõri-
nat).

Krott (peatab töös, seisab kirwes käes, kui kinni naelutatud niisama tema naene).

Ingliste (temal ei ole millegiga asja; töötab edasi).

Trummilooja (tuleb pahemalt poolt, põristab toore lühikese loc). Wälja nüüd maalt!

Wäärusulised mehed talust ja tänawast!

Lapsed jääwad! (Põristades paremale poole ära) Mitte wäga kaugel eemal kuulukse

ta ikka jälle lühikest lugu põristawat

ja neidsamu sonu kordawat, kuni see kau-

gusesse kaob).

Trummilooja toob näitelawale wägewa

liigtuse).

Krotti n. (kiljatades). Nüüd on ta tulnud,

see werine tund!

Krott (lööb wägewaste ülesloitwas wihas ja

walus hirmea hoobiga oma kirwe kirsli

Krott siin
pahan & see
niisama

tüwesse). Nüüd leidis pääsuke oma pesa ja lind oma warjupaiga! (Langeb walust wääratud kirsi alla pingile).

Liiwaku (sügawas erutuses, tormab pahemalt poolt näitelawale, hüüab paremale poole).

Loo, loo, trummimees! (Karjub edasi, kuni ta kaelasooned kui köied pingule kisuwad).

Loo, loo! Loo, loo! Loo, loo! (Langeb rammestanult kaewukiwile).

Wana=K. (wiletsam, kui enne, tuleb suure liigutusega majauksest, wahib suurte silmadega silla poole ringi). Kas juba joewesigi ei ole täna punane? (Siis taewa poole). Kas ei saja taewast raudkeppisi? (haputab uskmatalt pääd). kõik, nagu enne??

Inglise (seadib puukest kaewatud auku püsti).

Arst (tuleb kähku, hingeldates, pahemalt poolt, wiibutab kübarat, roomsalt). Inglise! Mattias on päral! Oma kümme naela raske!

Inglise (wotab kübara pääst, pühalikult, wägewalt, nagu palwet). Mattias! Jumal onnistagu su tulemist! (Näitab pühalikult hoonete poole). Siin sinu koht ja kodu, ela ja kaswa ja sigita sugu edasi! (Paneb kübara päha ja hakkab mulda puu juurte ümber täitma).

Wana=K. (tuigub äkilises nõrgastuses, ähwardab langeda).

Krott (kargab temale appi, toetab teda mures). Isa, on sul halb?

Arst (tuleb lähemale). Pead pisut puhkama, wana=Krott! (Tahawad teda pingile tallutada).

Wana=K. (kaitseb kättega wastu surma lähenemise ainduses, hirmul minekule sundides). Ei enam puhkust, Kristohw, teele! Minema, minema, ei mulle jagata enam aega!

Krott. Kohe, isa! Istu seni!

Wana=K. (raputab eitawalt pääd, hakkab arsti käewarrest kinni). Wii sina mind ees ära, maantee poole! Esimesele kärule mis sõites tuleb, istu pääle! (Arsti hirmul sil-

la poole kiskudes). Ei mul enam pole aega! pean surema tõttama - woersile, et mind siin kui raibet auku ei aetaks! (Arsti toetusel silla poole).

Liiwaku (kaewukiwil). Olen kui kuiwaks nõrgunud! (Asutab jooma). Juua, juua! Ah, kui saaks enese surnuks juua! (Joob ahnelt kaewutorust).

Wana-K. (peatab sillal weel korra ja waatab pika pilguga talu päale tagasi).

Krott (naisele). Kuhu ometi su ema wiibib! Mine temale vastu!

Krotti n. (silla poole waadates). Säält tuleb Sirts! (Pahemat kätt ära).

Krott (liigutatud). Koik läheb oma käiku! (Hüüb). Sirts, tule siia!

Sirts (üle silla jookstes, hiline). Isa, nüüd läheb lahti! Igalt poolt tuleb neid, kooramatud kui eeslid! All ristteel seisab neid juba suur hulk, ja paremal ja pahe- mal pool soldatid reas!

Liiwaku (istub kossis kaewukünal, hirmu pärast lödisedes, ümised endamisi). Solda- tid... soldatid... soldatid...

Sirts. Isa!

Krott. Mis?

Sirts. Uks asi on naljakas!

Krott. Mis?

Sirts. Koik, keda senini nägin, on täiskaswa- hud inimesed, mina olen ainuke pois!

Krott (hädas). Hm!

Sirts (minema sundides). Isa! Hakkame mine- ma! (Ringi waadates). Kus siis ema on? Wanaisa ongi läind, peame meie siis wi- mased olema? Oleks häbi! (Tahab käre mi- nema lükata).

Krott (sõgawasti liigutatud, tõmbab poissi õrnalt karest eemale). Ära ole nii äge! Aega on!

Sirts. Siis jooksen, toon weel midagi! (Ruttu tuppa ära).

Alanae (tuleb reisukeri ja kõrge seljapambu- ga wahvasti sammudes paremalt poolt, ei

waata pahemale ega paremale poole).
Liiwaku (mõrudalt naerdes). Noh, Alamäe, kui-
das siis nüüd, minekil, meelega ka on?

Alamäe (peatab korraks, wahib nagu juhmilt
oma koorma alt; kui ei kuuleks ta hästi).

Hah?

Liiwaku (nagu kurdile). Kuidas sul nüüd ka
on?

Alamäe (juhmilt, kui oleks walu tema hinge
tumestanud). Ei tunne enam midagi! Ei

hädad ega halba! (Haarab Liiwaku käest
kinni ja kisub teda kaasa). Muud kui läki,
läki, maantee=hulgas!

Liiwaku (kisub end wägise lahti). Weel olen
ma talunik!

Alamäe (üksi, peatamata, suurte sammudel üle
silla ära).

Ingliste (on puu istutamiseks walmis saanud
ja mulla juurte ümber kinni tampinud, wo-
tab taskust raharullid ja paneb Liiwaku
ette kaewukiwile. Kindlalt). Liiwaku!

Kahesaja ja kolme pääle meil kaup pooleli
jäi! Säh, loe järele ja pane ära. Nüüd sa
wist enam ei üttele: homme on ka weel päew!

Liiwaku (istub endist wiisi, ei wõta raha).

Sul on ju, mis sul waja: üheksa last, ühek-
sa talu!

Ingliste (pahaselt). Loll, arwad et üheksaga
jääb? Küllap weel paariks aastaks jätkub!
(Lükkab temale raharullid lähemale). Loe
üle, pane ära!

Liiwaku. No, no, Ingliste! Ma ei taha sind
üle lüüa, saaksid ainult wana lobudiku
kaela. Müürides on kolm suurt pragu, üle-
welt alla, parred on mädad, ja toas kolab
mu naine kodukäijat tehes ringi!

Ingliste (kes paremale poole oli waadanud).

No rüütel tuleb juba, küll see sind opetab!

Liiwaku (hambad logisewad hirmu pärast, enda-
misi). Rüütel; rüütel; rüütel!

(Rüütel soldati ja kirjutajaga paremalt
poolt, wiimasel nimekiri käes).

Kirjutaja (loeb walju häälega nimekirjast).

Kolmas maja: Kristohwer Krott!

Krott (kindlalt). Siin olen!

Rüütel. Wana ketserikurat on juba eel maan-
teel kõrge käre pääl! Sõida järele!

Krott. Kui wana=kana tuleb!

Kirj. (loeb walju häälega nimekirjast). Nel-
jas maja. Liiwaku!

Liiwaku (löötsutades). Jah, siin! Liiwaku!

Liiw.
Rüütel. Käi minema!

Liiwaku (haarab hirmul kahe käega kaewusamba
ümbert kinni).

Rüütel (näitab soldatile käega). Hagijas,
wota!

Soldat (kargab kallale, katsub Liiwakut samba
küljest lahti kiskuda).

Inglise (lükkab temale weel kord raha lähe-
male). Loe üle ja pista tasku, hulgus!

Liiwaku (ähkides). Weel olen ma talunik!

Soldat (kisub tema kasa samba küljest lahti).

Lahti lase, woi ma raiun sul su ketseri-
käpad maha!

Liiwaku (kes samba küljest lahti kistud ja
keda soldat minema sikutab). Rüütel! La-
se rääkida, einus sona lase rääkida!

Rüütel (raudkõwalt). Käi minema!

Liiwaku. Uksainus sona, herra rüütel, püha
neitsi nimel.

Rüütel (soldatile). Hagijas! Lase ta lahti!

Mine seni wiionda maja juure, too Wald-
pichler wälja ja kihuta ta maanteele!

(kuju pääle kaewu sambas pilku heites).

Et me warsi lahti saame kõigest sest
kuradiseemnest! (Soldat päremale poole
ära. Rüütel Liiwakule). Räägi! Aga lühe-
dalt!

Liiwaku (seisab ähkides, waatab kõigepäält
aralt enese selja taha nagu kardaks ta,
et sääl tema surnud naine woiks seista,
tõstab mitu korda ruttu uksteise järele
nagu tahtnata wandesormed püsti, aga la-
seb niisama ruttu käe jälle langeda,
holab nad wiimaks wärisedes siiski üles!

seisab lõdisedes, kahwatanult ja huuled kramplikult kinni pigistatud).

Inglise (jahmatanult, vihaselt krottile).

Krott, waata, näen ma oieti? See ajab kolm sõrme püsti!

Rüütel (rõõmsalt üllatatud). Nead ära?

Liiwaku (ei saa sona suust, tema huuled liiguwad ainult, waatab hirmul, nagu wargsi, seljataha, nokutab rüütli poole pääga).

Rüütel. Südame sunnil? Mitte jäämise pärast?

Liiwaku (naerab). Jäämise pärast? Mina? Olen ma siin midagi kaotanud? Kiwiline pold, higi ja töö; wana majalobudik, katus mäda; ja... toas teeb naine kodukäijat! (Naerab metsikult). Jäämise pärast! (Warjatud pilkel). Ülewelt tuli südamesse walgus!

Rüütel (ikka rõõmsamalt). Ja need pühapäewal kiriku ukse ees awalikult oma kuradiopetuse ära?

Liiwaku (pühib higi, waatab wargsi enese taha, tasa, et naine ei kuulcks). Nean! Koik teen - (enam endamisi) nean kuradil saba ja sarwed maha, (jälle waljusti) pühapäewal kiriku ukse ees, häbikuunal pihus!

Rüütel (kirjutajale). Kirjutaja! Kustuta ta nimi maha!

Inglise (on oma raha kaewukiwilt kokku kahmanud ja tasku toppinud. Liiwakule, sõrmega ähwardates). Sina! Sind näen ma weel kord su akana ristpui küljes kolku-mas!

Kirj. (otsib nimekirjast, kustutab nime maha). Soo, kriips pääle! (Siis). Kurat; nüüd on juba jälle see kolmeteistkümend!

Rüütel (Liiwaku ees, ärdus ja inimlikkus tungiwad temas esile, nagu kaua paisul olnud wesi). Liiwaku, sa waene rotti! Olen sind kowa käega nülginud, ihu sai peksta, aga su hinge päästsin. Kuis saan sulle nüüd armastust ülesnäidata? Nõua, mu süda pn pärani lahti! All aja ääres seisab

mu ratsy, sadula taskutes on kõik mu riiklus ja wara, kaks kotikest tähtit: võta üks omaele! Jagan sinuga! Ei! kõik võta! Tee taskud tühjaks, põhjani! Mu wend soled!

← Soldat (õhinal paremalt poolt, teatab). Waldpicher on uksed, aknad kinni naelutanud ja ise keldris maa all peidus! Küütel (oelalt). Meetud tõhki! Wälja kõrwetan su tule ja pigiga, sa põrgu seeme! (Mina pöördes, Krottile). Pärast tuled sina käsile, (tähtsa pilguga pühakuja poole) - wiimasena!

Krott. Ma ei jää siia!

(Küütel kirjutaja ja soldatiga kähku paremat kätt ära).

Kirj. (wiimasena minnes, nimekirjast otsides). Waldpichler... kus ta mul siin siis on?

(lehitsetes) Nimekirjas ka peitu pugunud! Ahaa, sääl ta on! (Laseb nime kohale nipsu).

Liiwaku (Krotti ees seistes wäliselt rahulik). Krott, sülitä wälja! Tegin seda!

Krott. Naaber, ei ole mina kohtumõistja! Igaüks kuidas ta võib!

Liiwaku (nürilt, oma mõtete piina all). Ja, ja, wana-Krott läks juba, sõidab kärn pääl, ütles küütel, minu wend nüüd tead. Sina lähed ka, siis on kõik ära! Aga wereplekid... mu urtsiku ees... ja läwepakul... need jääwad ja on wärsked igakörd uuesti kui neist üle astun! (Pühib käiksega hirmuhigi). Waata, naaber, tänase öö pääle woin juba ette rõõmus olla! (Naerab kibedast walus). Ha, ha, täna paneb ta mu hüppama, nagu hobuse, kes põlewas tallis ringi äelebb (tõuswas hirmus) koeramahajäetult, jumalahuuksi omas urtsikus, südametunustuse piinas, ilma eestpälweta ilma sisemise troostita, (tema hambad lõgisowad hirmu pärast) ja naine kolab kambris.

Krott. Su kodu on sul siis ju selge põrgu! Liiwaku (agades). Ja! Selge põrgu! Jumalast

hukka mõistetud ja elusalt ära neetud!
(Akki tuleb tema hinges nagu päike mustade pilwede tagant). Kuid tead, naaber: ta on siiski mu kodu; tead: (minema poordes, meeleheitlikult) Olgugi põrgu... (temas hoiskab midagi ikka heledamini) aga ikkagi on ta mu kodu, (metsik hoiskamine) mu enese majakene... minu kodu... (Pahemat kätt ära).

Krott (temale järele waadates, wapustatud, endamisi). Koigetugewam oled sina, naaber!

Sirts (reisiwalmis, linnupüüdmise witsakesed kaenla all, wäike linnupuur käesotuleb hääs tujus toast).

Krott (imeks pannes). Mis sul siis sääl on; linnu puur?

Sirts. Ja, ja püünissed!

Krott. Mis sa siis nendega teed?

Sirts. Linnukese püüan, kohe esimesel puhkepaigal!

Krott (kõhatab). Hm! - Mis sa linnukesega teed?

Sirts (näitab puuri pääle). Puuri panen!

Krott. Ja siis?

Sirts. Siis riputan puuri linnuga ette käre külge! (Astub käre juure ja kinnitab puuri selle külge). Et meil teel reisu- seltsiline oleks, kes laulab!

Krott (pöörab enese sügawas liigutuses ära, näeb oma naise äärmaga pahemalt poolt tulewat, raskeste õhkades). Sulle laulab wana=kana isegi!

Ena (Krottist mööda, Sirtsu juure, kes linnupuuri käre külge seob ja teda ei näinudki, pöölekäies). Sirts, on sul su asjad koos? Ehk, tule niisama kui sa oled!

Sirts (rõõmsa üllatusega soojalt). Sina oled, wanaema? Tulid nüüd weel nimelt, pikka teed oma haige jalaga, meid jumalaga jätma!

Ena. Lähme, lähme ära enam aega wiida! (Krotti poole kõõrdi). Ära siit!

Sirts. Mina oleksin juba ammu läinud, aga

isa ja ema sumisewad ikka weel üksteise ümber! (Jätab wanaema soojalt jumalaga, surub ikka ja ikka jälle selle käsa, kuna see temale imekspannes otsa wahib). Jää siis jumalaga, wanaema, ela kaua ja hästi, ela weel sada aastat päüle igawese aasta, aga toesti, wanaema, kuuled! Ja saagu su häige jalg warsi ja päris terweks, seda soowin sulle, wanaema, et jälle jooksta woid, nagu noor hagijas. Ja siis tuled melle järele, wanaema, kuuled, kui sa jälle hästi kondida woid, wanaema, jah? Aga toesti? (Astub käru juure).

Ema (raputab imekspannes pääd katsub Sirtsu otsaesist). Kas sul ei ole pääd palaw? (Wotab tema käest kinni). Tule näidi! (Wotab teise kätte korratale Krotti naise). Ja sina kah, mõlemad ära minu juure, minu juures olete julged sell kurjal ajal, (soojalt) wotan teid tiiwa alla ja ei lasse teile midagi paha sündida, ihu ega hinge poolest! (Tahab mõlematega koha minna)

Sirts (kisub enese lahti, on wanaemale imekspannes otsa wahtinud, isale). Isa, mis hullu juttu wanaema ajab?

Krott (ei saa sõna suust, kribib sõnata liigutuses sormedega Sirtsu pääd). (Teisel pool silda tuleb rüütel solda-
ti kaga nähtawale).

Rüütel (weel üle silla, käsib soldatit). Siin seisa wahil! (Soldat jääb teisel pool silda seisma, rüütel kolab üle silla üle Krotti ees). Wälja maalt!

Krott (astub pikkamisi käru taha, on walmis minema).

Sirts (roomsalt, asub käru lükkama). Isa, lase mina lükkama! Ema, tule!

Rüütel (kisub Sirtsu käru küljest ära). Sina jäädi!

Sirts (wahib arusaamatalt rüütlile otsa, siis otsiwad ta silmad isa).

Krott (astub Sirtsu juure, kribib kohmetanult tema pääd, raskelt). Sirts, ainult... täie-

ealised tohiwad...minna, sellepärast...
ei näinudki sa...ainustki poissi...
Küütel. Noored hinged päästame veel - iga-
wesest hukatusest!

Sirts (on kui kiwiks tardunud).

Krott. Jääd esiotsa...emaga...weel siia,
wanaema juure!

Krotti n. Tead, Sirts, kuni suureks kaswanud
oled, siis lähme mõlemad isale järele...

Krott. Seni ehitan teile...woersil...uue
pösa...

Ena (tömbab Sirtsu minema, sundides). Tule,
kanapoog...hoian su tiiwa all, ei lase
sulle midagi paha sündida, sell kurjal
ajal...

Sirts (kes seni kui tarretanult seisnud oli,
äkki metsikus leegis, kisub enese ägedalt
lahti). Mina naisteseelikute all ei maga!

Krotti n. Kus su talipää juba jälle korbub?

Sirts (touswas ägeduses). Mina siia ei jää!
Mina lähen! (Jookseb tuhatnelja silla
poole).

Küütel (hüüb sillawahile soldatile). Hagi-
jas! Mota!

Soldat (paljastatud sõjariistaga, sulub tee
üle silla kinni, hirmutab põgeneja taga-
si). Käi tagasi!

Krott. Sirts, siia! Isa õiendab!

Sirts (sillal seistes). Mind ei saa te kee-
gi kätte!

Küütel. Moor puu, sinu weel pöenutame!

Sirts (sillal, vihaseks). Sitane rüütel,
mind ei pöenuta sa mitte!

Küütel (vihaseks). Oota, metskass! (Jookseb
silla poole).

Sirts (on walgukiirusel üles... sipuu pääle
hüppanud, kaksiti käsipuul, n itab rüütlile
metsiku poisi kombel hirwitades pikka
nina). Säh, olen sul juba käes? (Hüppab,
kui rüütel juba on sillale jõudnud ja
kõne tema järele välja sirutab sillalt
jökke).

Krotti n. (siljatades). Jökke hüppas!

← Ma (palwe helmetega). Püha jumalaema!
Krott n. Appi! (Jookseb põhemle poole ära).

Rüütel (on walgukiirusel moogawöö lahti päästnud ja maha wisanud, walmis appi rut- tama).

→ Krott (on niisama kähku kuue seljast wisa- nud, hirmsa ähwardusega rüütli poole). Siin! Ära sa tule mulle järele! (Jookseb põhe- mat kätt ära).

Rüütel (kes walmis oli jökke hüppama, jääb). Kristoferus! Kannad ikka weel üksi?

→ Ma (laseb palwehelmeid läbi sormede libise- da). Oh püha abimees weehädas, aita! (Pa- remale poole lompades). Süäl ülewel sei- sab su kael, aita abimees, weehädas, kuus küünalt panen sulle põlema... (ära).

Soldat (sillal, wahib põnewusega jökke, rüüt- lile). Weski juure wiib wool ta wälja!

Rüütel (silla poole, kärgatab soldatile). Mis sa siin logeled, käi teiste juure!

Soldat (teed mooda ära).

→ Rüütel (kumardab üle silla käsipuu, wahib põ- newuses pahemale poole, endanisi). Kahju oleks temast, on tubli toug!

→ Katlapõikur Wolf ja hulgas=Liis tulewad kä- sikões, paljajalu, uitades silla poole, trallitawad endanisi).

Luterlusest lahti,
Mis kirikuga jahti,
Ma ilma usuta
Hukka ka ei saa...

Wolf (peatades). Liis, aja sirgu!

Liis (touseb warba otstelo).

Wolf (suudleb teda, rõõmsalt). Pane tähele,
Liis: woorsil lähob meil hästi, rühmame ja teeme tööd, kuni meil tibatilluke ma- jakene on, ja selle ümber tibatilluke need: (tompe salakesi korwa sisse). Poisi jaoks, less ta süäl kärgab!

Liis (hoisates). Wolf, kükit!

Wolf (kumardab Liisi juure alla).

Liis (suudleb teda südamlukult).

Wolf ja Liis (uidawad käsikões rüütlist).

moöda, kes neid tähelegi ei pane). Jäwa

Luterlusest lahti,

Mis hirikuga jahti,

Me ilma usuta

Hukka ka ei saa.

(Kaowad teisel pool silda maantele).

Rüütel (kes kumarkil üle käsipuu ponewalt pahemale poole wahtis, äkki sillalt ära, oue tagasi, waatab ponewas ootuses pahemale poole).

Krott n. (tuleb pahemalt poolt jookstes, sõnata, kisub kärult padja).

Krott (pea ühtlasi, tuleb poja surnukeha süles, asetab surnu murule).

Krott n. (on poisikesele padja pää alla pannud).

Rüütel. Elab ta?

Krott (hirmutab rüütli, metsikult nagu äritatud loom, ähwardates eemale). Sina! Ära sa mulle tule lähedale! (Teeb poisikesega tegemist, raputab teda, wärisedes, aga rahulikult, kaebawalt). Sirts! Sirts!

Krott n. Ta ei liiguta enam!

Krott. Raske wesiratas on talle hoobi pähe annud! (Raputab poega uuesti). Sirts!
Tulipäikene, liiguta end! (Raputab kõwemine). Kuule ometi! Mine ikka, mu tragi poiss! (Naeb et kõik asjata, tõuseb piklamisi üles, kohutawalt rahulikult). Teda pole enam! (Waheaeg, siis moirgades). Mu Sirts! Mu tulipää! Mu sügu edasi andja! (Tormab hirmsas kättemaksmise hoos rüütlile kallale). Nüüd kaswame meie kaks kokku! Rüütel ja talumees! (Metsik heitlemine).

Krott n. Kisu tal süda wälja ja wiruta sellega moöda pääd!

Krott (rüütli kōri kallal). Rüütel ja talumees... (wäänab ta maha).

Rüütel (all maas, püüab asjata end lahti wända). Neetud talupoja kōpad...!

Krott (hirmsas hoos). Tunned neid! Talupoja kōpad peawad! Need ei lase lahti! (On

rüütli täiesti wõimetuks teinud, põlwedega
rüütli pääl, metsikus kättemaksmise kires)

Nüüd, rüütel, oled minu!

Krott n. (on rüütli möögawoo maast wõtnud,
kisub möoga tuppest, ulatab Krottile).

Säh, sorka surnuks nagu wasikas!

Krott (ei wõta mööka). See ei ole talumehe
sojariist, kirwes siia! (metsikus were-
janus). Kirwega tapan ta!

Krott n. (kisub hirmsa jõuga kirwe kirsi
tüwe seest, kuhu Krott selle warem löönud)

Rüütel (katsub weel kord, wiimast jõudu kokku
wottes end Krotti alt lahti wäänata).

Märtrite piina juures! Surm ja kurat!

Krott (hoiab teda raudselt maas). Werekoer,
kärwa!

Krott n. (annab kirwe). Anna pähe!

Rüütel (kartmata). Püha neitsi, siis suren
nüüd, kui sinu truud sõjasulane!

Krott (põlwedega rüütli pääl, tõstab kirwe
tema pääkohal kõrgele, walmis lööma, kui
alki parem arusaamine teda waldab, ta
peatab, ei löö, laseb kirwe langeda, wiskab
ta käest, laseb pikkamisi, nagu hübehedes
rüütli lahti ja tõuseb üles. Püüd rapu-
tades). Mitte nii! Kristuse opetusel po-
le werega togu!

Krott n. (seisab imestanult sõnata).

Rüütel (tõuseb ühe polwe pääle, kargab siis
maast üles, haarab möoga, on nagu tahaks
ta kohe Krottile kallale tungida, ootab
siis luurawalt, wõitlusewalmis, käed möö-
gapidomele toetatud).

Krott (on surnud poisikese juure astunud).

Sirts! Nüüd tuled siiski ühes! (Annab
naesele märki). Naine aita! (Tõstawat
surnu ettewatlikult maast ja asetawat
ta kärule).

Krott. Saab isa seltsilise, ei ole tal enam
waja wõeras nullas üksi puhata! (Kaitab
maas olewate liinitsade pääle). Tane
temale ta witsakesed ka kaasa!

Krott n. (wõtab witsakesed maast, paneb poja

juure).

Krott. Linnukest ta enam ei püüa, et meil...
teel reisuseltsiline oleks... kes laulab...

Krotti n. (katab poisikese hoolega kinni, siis
minekule sundides). Nüüd, Kristohw, lähme!
Mul põleb maa jalge all!

Krott (seisab nagu raskest sisemises wõitluses,
waatab wiltu rüütli poole, kui oleks
sellega weel midagi rasket õiendada, käed
rusikas, hambaid kiristates, endamisi). Raske
on see, on rauaraske...

Krotti n. (meest wiiwitamas nähes). Mis sa
weel ootad?

Krott. Käin Kristuse armuõpetuse teed ja ot-
sin teda, seepärast tahan ma teha... mis
tema käsib: (hambaid kiristades). Anna...
andoks oma... waenlasele! (waatab wiltu
rüütli poole). On raske... on rauaraske!
(katsub rüütli kätt ulatada, aga käsi
kisub tahtmata jälle kowaste rusikasse.
Wiiwitades, hirmsa hingelise jou pinguta-
misel lähob käsi wiimaks rusikast lahti;
ähkides, silmad ärapööratud, hambaid kiristades,
aga oma wiha üle wõitu saades).
Siin... mu käsi! Kes... tahab, woib... ta...
wõtta!

Rüütel (kõbab, hingepõhjani põrutatud, käe
järele).

Krotti n. (waatab imekspannes, suurte silmade-
ga Krottile otsa). Kristohw, sa oled
ju täiesti enam kui inimene!

Krott. Seni kui mul siin sees (näitab rinna
pääle) kõik puhas, ei murra ega paenuta
mind ükski rüütel! (Astub kärü juure,
Murdmata, pää püsti). Waine, pane käed
külge! Me lähme uut kodu ja kodumaad
otsima! (Lükkab kärü minema, naesega üle
silla ära, maantee poole).

Rüütel (waatab minejatele järele, kuni nad
kaowad, toetab oma mooga wastu maad ja
loob ta metsiku jalahoobiga kekkelt pooleks.
Langeb nagu eluta, kaewusamba kõr-
wale maha).